

VILNIUS UNIVERSITY
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

MARIUS ĖMUŽIS

SOVIET LITHUANIA RULING ELITE 1944 – 1974: INTERPERSONAL
RELATIONS AND THEIR EXPRESSION

Summary of doctoral dissertation
Humanitarian sciences, history (05 H)

Vilnius 2016

The doctoral dissertation was prepared at Vilnius university during 2012 – 2016.

Scientific supervisor – doc. dr. Algirdas Jakubčionis (Vilnius university, humanitarian sciences, history (05 H)

The Dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of History at Vilnius University:

Chairman – prof. dr. Zenonas Butkus (Vilnius university, humanitarian sciences, history – 05H)

Members:

dr. Saulius Grybkauskas (Lithuanian institute of history, humanitarian sciences, history - 05H)

dr. Eglė Rindzevičiūtė (Kingston university, London, humanitarian sciences, history - 05H)

doc. dr. Arūnas Streikus (Vilnius university, humanitarian sciences, history -05H)

doc. dr. Nerijus Šepetys (Vilnius university, humanitarian sciences, history -05H)

The public defense of the dissertation will be held at the meeting of the Council of Scientific Field of History in the 211 auditorium of the Faculty of History of Vilnius University at 3 p.m. on 11 November 2016.

Address: Universiteto str. 7, LT-01513, Vilnius, Lithuania.

The summary of the Doctoral Dissertation was distributed on 11 october 2016.

The doctoral dissertation is available at the Vilnius University Library and at Vilnius university webpage: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

MARIUS ĖMUŽIS

SOVIETŲ LIETUVOS VALDANTYSIS ELITAS 1944 – 1974 METAIS:
TARPUSAVIO RYŠIAI IR JŲ RAIŠKA

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius 2016

Disertacija rengta 2012 – 2016 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas – doc. dr. Algirdas Jakubčionis (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija –05 H).

Disertacija ginama Vilniaus universiteto ir Lietuvos istorijos instituto jungtinėje Istorijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas – prof. dr. Zenonas Butkus (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija –05 H).

Nariai:

dr. Saulius Grybkauskas (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija–05H);

dr. Eglė Rindzevičiūtė (Kingstono universitetas, Londonas, humanitariniai mokslai, istorija – 05H);

doc. dr. Arūnas Streikus (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija –05 H);

doc. dr. Nerijus Šepetys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija –05 H).

Disertacija bus ginama viešame Istorijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2016 m. lapkričio mėn. 11 d. 15 val. Istorijos fakulteto 211 auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 7, LT-01513, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2016 m. spalio mėn. 11 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir *VU interneto svetainėje adresu: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius*

Problem. One of the most common problems posed by the Soviet-era researchers: how the system functioned and whether it functioned at all? No state functions separately from bureaucracy. Activity of the latter in turn is inseparable from hierarchically arranged organization, rationally organized administration, duties defined and rules approved. However, the Soviet society lacks such pronounced attributes. Close interrelations often used to shade hierarchy. Moreover, it is impossible to talk about a clear hierarchy and duties defined when there existed a bipolar – party and state system, i.e. when the head of the Department of the Central Committee could give commands to the Minister. Reverse versions used to happen often if the Minister had connections. Thus, we cannot talk about clear and approved rules.

On the other hand, even the rules that existed in those days were supplemented with relatively strong unwritten rules or traditions. Relations and leisure time activities (e.g. hunting and hunter clubs) replaced hierarchical organization. Other weaknesses of the system, such as lack of resources that was caused by planned economy, were patched using the same personal relations. Thus, the study of interrelations of the Soviet elite helps to understand functioning of the system and not only explains individual actions and events, but also introduces some logic into functioning of the system.

The study is also relevant to the society that lives in post-Soviet reality. The cases of nepotism, corruption, influencing, the conflict between private and public interests causing scandals of larger or smaller scale often occur in today's Lithuania. This study shows expression and genesis of such activity during the Soviet-era.

The name of the thesis suggests that this text is a classic study of Political elitology, describing the party elite of the Soviet Lithuania. However, the thesis is aimed to analyse interrelations of the elite and to describe them. And this makes a much larger contribution to knowledge of political history of the Soviet-era, the former system and even social situation. More specifically, interrelations of the party elite of the Soviet Lithuania form **the object of the present thesis**.

The objective and tasks of the study. This study aims to continue an importance of informal interrelations noticed, highlighted and analysed in Sovietology. Such relations do not fit in the frames of one theory, so it has been chosen to analyse relations, their strength and to explain them with help of different approaches. Thus **the objective of the study** is to survey and describe interrelations of Soviet Lithuania elite. The

following **tasks of the study** shall be distinguished from that: 1) to research relations between the separate groups of Soviet Lithuania elite; 2) to survey entrenchment of clientelism in Soviet Lithuania and its place in interrelations; 3) to analyse the practices of using relations to avoid or mitigate the effect of party punishment; 4) to research establishment of relations between Communist and left-wing forces in independent and Soviet Lithuania, to discuss networks or nodes of relations and their place in Soviet Lithuania; 5) to survey personal networks and clans that existed in Soviet Lithuania, their formation, composition, and interrelations of the members.

Chronology. The first date is the year 1944. However, formation of relations began even in the 3rd decade of the 20th century, thus, the study often moves to the inter-war period and aims to explain the events and development of that period and the contemporary society which also influenced formation of interrelations. The final date of the study is the death of Antanas Sniečkus, the First Secretary of the Central Committee of the Lithuanian Communist Party, in 1974.

The structure of the thesis. The text of the thesis is divided in thematic and chronological principle. The theories and the theoretic approach used in the study are discussed in the first section. The second section moves us to search for empirical cases distinguished by these theories, their description, and discussion of establishment and genesis in Lithuania by sustaining both thematic and chronological nature. Further structure of the thesis is much more based on thematic principle: the relations that had been establishing between authoritative groups in independent and Soviet Lithuania are described in the third section, also formation of networks of relations or their nodes are discussed therein. The last, fourth, section is intended for personal networks and clans. The members of these networks and clans are distinguished, their interrelations and relations with patron are discussed.

Methods. A lack of sources is the greatest difficulty faced by historian who decides to analyse informal relations. How to find and identify the relations in a system characterised by the norm of having verbal instructions (i.e. “telephone law”), which leaves no written sources, instead of written ones? Therefore, the researchers of informal relations who lacked a sufficient number of sources, necessary to determine relations, usually searched for common contact points in the careers of two or more actors. It is assumed that persons who worked in one place, studied in one university course and who

later appeared in the same work or institution are much closer related with each other and such career road is not occasional. But such method also has some drawbacks. It is probably effective when analysing bureaucratic relations of a large country: after arriving to a province city two functionaries who know each other from the past can be more closely related with each other and when they will appear in elite they will be able to promote their old acquaintances and friends. Unfortunately, but in such small country as Lithuania a majority of communists were related with each other, in one way or another, they worked together, had good acquaintances. Therefore, such method does not always guarantee the desired results because it does not ensure reliability of data. The data that have been received in this thesis using such method are inspected referring to other sources, because there are other meaningful sources witnessing interrelations of communists and influence of such interrelations to activity and decisions. Memoirs, letters, visas on official letters, notes, diaries, facts about joint trips, enable research of relations using traditional tools of a historian, i.e. analysis of a text, narrative and document, and their external and internal critique and interpretation.

This thesis is not based on the methods of networking survey aimed to find out the connections of relations to networks, also origin, structure and composition of such networks. It is assumed that it is necessary to have a sufficient amount of data of equal quality about all relations because otherwise very episodic conclusions can be obtained.

Historiography. The essential scientific tension of this study arises from relation with work of sovietologist John Willerton¹ where Lithuania (the period of Petras Griškevičius) is presented as a case study. This study is critical because of its broad comparative (four case studies) aspect. However, a lack of reliable sources is seen as a great drawback of the study. The author has been writing the book before the archives of the Soviet Union became publicly available. In order to collect empirical material and to determine the cases of patronage (the synonym of clientelism used by the author) the official soviet biographical publications and several other sources of questionable reliability were used. When analysing the case of the Soviet Lithuania J. Willerton sees here the entrenched patronage, clientelistic relations and even that “Lithuania and Azerbaijan, were long dominated by powerful networks”.² Although J. Willerton fails to

¹ John P. Willerton, *Patronage and Politics in the USSR*, Cambridge University Press, 1990.

² Ibid. p., 157.

explain and substantiate his proposition, he implies that in the case of Lithuania, it was the network of Antanas Sniečkus. The author does not flesh out the composition of the latter, but mentions “a large part” of the Central Committee of LCP members. This conclusion comes exclusively from the fact that an average duration of work in this position by some contemporary members of the Bureau was 13 years. Such analysis poses many questions, e.g. how the time of being a member of the Bureau is associated with patronage? After all, a long work experience can also show competence or patronage, but not from the side of Sniečkus.

The theoretical basis and terms. The phenomenon of favouritism (bias) and its different contents (clientelism, cronyism, etc.) are analysed in the study. *Favouritism* is the practice of giving unfair preferential treatment to one person or group at the expense of another. Generally, favouritism is the overall bias at the time of selecting the staff, by involving nepotism (giving of unfair preference to relatives), cronyism (giving preference to close friends), clientelism (unfair selection based on mutual benefit) and other corrupt or semi-corrupt forms of staff selection. However, favouritism in this thesis does not mean the general definition of bias. It is used when it is difficult to describe the content of that favouritism, i.e. why unfair preference is given to one or another actor (for the sake of friendship, benefit, kinship, biography, status or authority). Moreover, distinction is made between political and personal favouritism.

Clientelism is one of the forms of bias. *Clientelism* describes vertical or horizontal relations based on simultaneous exchange of instrumental (patronage, protection, mutual beneficial decisions), economic (giving material resources) and political (protection) resources and ensuring the pledge of reciprocity, solidarity and loyalty. Clientelistic relations are informal, but fairly strong mutual commitments mainly based on benefit and trust. Such relations are not legal, not defined by any agreement and are based on informal mutual understanding, they are freely chosen and can be terminated voluntarily. The most important is the fact that inequality exists between the patron and client, i.e. they both differ from each other by higher or lower power difference. When the latter disappears, the relation between patron and client also disappears and turns into the relation between two equal people.

The relation between patron and client does not necessarily has to be associated with benefit, because a strong personal relation could tie them together. However, such

approach causes bigger confusion. It seems that in such case definition of clientelism encompasses almost every form of interrelations (cronyism, nepotism, etc.), and almost all forms of general bias, including patronage of friends, in this case. However, a distinction should be drawn between clients and friends: loyalty of clients is based on benefit, while loyalty of friends is based on emotional relation and is much stronger compared to benefit based loyalty. Strength of relations plays a critical role here, i.e. it depends whether the relations are strong (family, next of kin – friends) or tenuous (occupational, national and similar) and horizontality (more-or-less equal persons) and verticality (hierarchical inequality). In order to draw a distinction between such different terms, in this thesis *clientelistic relations* are the relations when a person does not have a stronger close relation with his patron (i.e. does not participate in leisure time) and such people are mainly bonded by a benefit obtained during interchange of political resources. Thus, *client* is a person protected, supported, fostered or granted with resources by his or her patron. However, there are no signs of closer, friendly relation between them.

Traditional clientelism (or the ideal type of clientelism) is not a commonly met phenomenon. Therefore, by researching political reality of the Soviet Union, the researchers introduce other categories, which more accurately describe a more complicated reality. The relations of chief and his subordinate or conflict relations appear next to the relations of client-patron. In addition, the relations of friends and his favourite (an intermediate version between the client and friend) are defined.

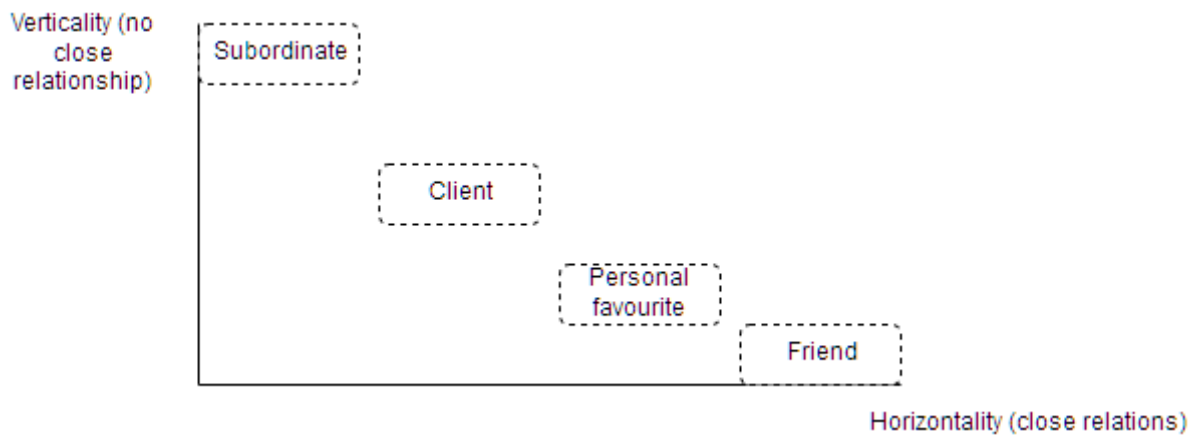
The relations of *chief-subordinate* were based on the principle of official loyalty when an employee was loyal to his or her chief and used to obey because of his position. However, there was no special obligation between them. Such relations are hierarchical and formal. The relations of *friends* or in other word the relations of pals are separated from clientelistic relations within this thesis. The client seeks benefit for himself and follows the patron for the sake of benefit. Thus, when he is unable to turn such relations into account, when his ambitions increase, the client may start to fight with the patron or may even try to replace him (the case of J. Maniušis). Under ideal circumstances, the relation of friends is much stronger. However, not all analysed cases of relations (especially in politics) can be described as the relations of real friends. Sometimes such relations are more like the relations between the lord and his *personal favourite*, especially when there is a considerable difference of age between them. Thus, in this

thesis such marginal cases between friend and client will be called the cases of personal favourite (thus separating from political favouritism when a close relation does not exist). The word “favourite” was already used in the Middle Ages. It meant a person loved (literally or not) by another person having a higher social status. In the Middle Ages and in the Early Modern Period such favourite of the lord used to become a sore for the remaining aristocrats. The lord used to take into account an opinion of such favourite and the latter being above all noble hierarchy could exert significant influence on the lord’s policy and his manor.

When using terms, the biggest emphasis is placed on horizontality (closeness) of relation. It should be added, that at the time of distinction of the networks or clans that are based on such relations it is important to pay attention to the overall behaviour: if the leader communicates with the people of his environment more or less in the same manner (he invites all people to spend a leisure time together), then all of them cannot be called favourites, friends or clients. If we want to call them favourites, there must be inequality, i.e. when the leader treats some people in one way and other people in a different way. So, as stated, there are *the relations of subordinates (chief-subordinate)* (see scheme 1); *the relation between patron and client* do not mean a close relation either. However, the relation is much closer (towards a more horizontal side); the connection is more resilient and is based on benefit and trust. The relation with *favourite* is even closer. And especially close *relations of friends* are another marginal form. It is interesting that in his letter to A. Sniečkus, whereby he thanked him for good time spent during the festive days in Vilnius, A. Randakevičius distinguished different categories of A. Sniečkus environment: “The festive days spent together with you, your associates, co-workers and friends [...]”³

³ The letter of A. Randakevičius to A. Sniečkus, 07.05.1967, LYA, f. 16895, ap. 2, b. 172, l. 77.

Scheme 1. The “hierarchy” of the relations of the leader and his environment

The term “network” is no less important than other concepts. It seems that the network is an abstraction, concentration of relations. However, not all such concentrations of relations (in other words groups of people who know each other) can perform the same role. The opportunities of mobilisation play the most important role here, i.e. at what extent individual members of the network or a whole network are able to mobilise themselves during execution of some task. This requires fairly strong relations. Thus, strong relations (they can be tested during conspiracy work, battle, old friendship, etc.) which can mobilise and protect their members, perform tasks, actions or simply obey the orders of the superior individuals of the network correspond to the phrase “*network*” in this thesis.

Since the opportunities of a successful network mobilisation depend on the strength of relation, it is necessary to understand a very important difference between personal and impersonal networks (same as in the case of favourite when there is a distinction between personal and political favourites). Impersonal network usually does not have consistent organization, structure and a leader. Thus, mobilisation of people in such network is encouraged not by leadership but by a idea (Sovietization, collectivisation, etc.). However, such mobilisation is more complicated. Personal network usually huddles around the leader, so the connection is closer. Thus, the leader can much easier mobilise the members of his network.

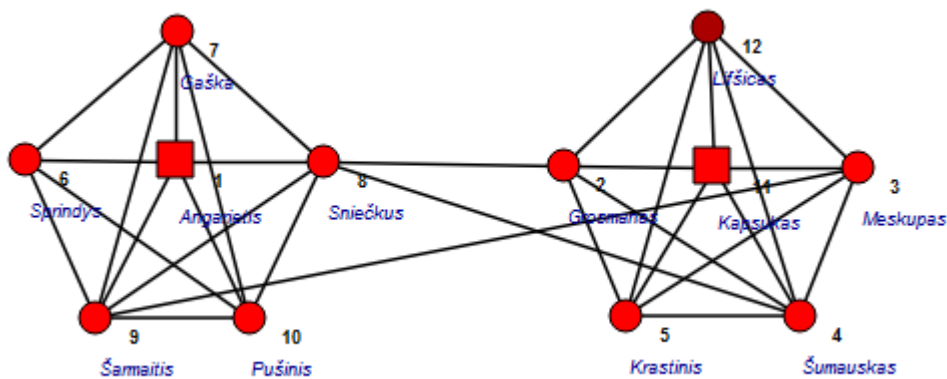
The term clan is also important. Historian and sociologist Nikolay Mitrokhin, who studied the clans of the Khrushchev's era, used the term to describe a group that is loyal to the leader and that has formed not in familial but in regional and branch principle.

Such group used to express its influence through reallocation of its power and resources and had understanding and a vision of how to solve problems.⁴ This is precisely the definition of a clan that is used in the present study: *a clan* is a group that has the leader (thus it differs from other networks where clear leaders are absent) and its loyal followers, the logic or concept of functioning whereby it expresses its interests.

The network of underground political workers: “the old guard” from Comintern to prisons. During the period of Independent Lithuania there were two most important figures in Communist underground movement, who competed with each other from Moscow for influence on communists in Lithuania. The scheme 2 describes the main supporters of Zigmantas Aleksa - Angarietis and Vincas Kapsukas – Mickevičius and their interrelations. Only a clearly known relation that existed in those days (in the thirties) is shown. The antithesis of relations shown in the scheme should not be understood as the absolute one. The biggest controversy was between Z. Angarietis and V. Kapsukas – Mickevičius. But even so, they had to work together in Moscow. Although their clients or favourites felt competition between their patrons, showed a greater support to one or the other, in accordance with their political positions, but did not compete with each other in an open manner. Community of the network can be seen when after occupation of Lithuania it (without deceased Z. Aleksa-Angarietis and V. Kapsukas – Mickevičius) managed to mobilize itself fairly successfully, i.e. to attract its relations (individuals) to work in the new administration and to start work of Sovietization of Lithuania.

⁴ Nikolai Mitrokhin, *The Rise of Political Clans in the era of Nikita Khrushchev: The First Phase 1953 -1959*, in: *Khushchev in the Kremlin: Policy and Government in the Soviet Union 1953 – 1964*. Ed. Jeremy Smith and Melanie Ilic, Routledge, 2011, p. 26.

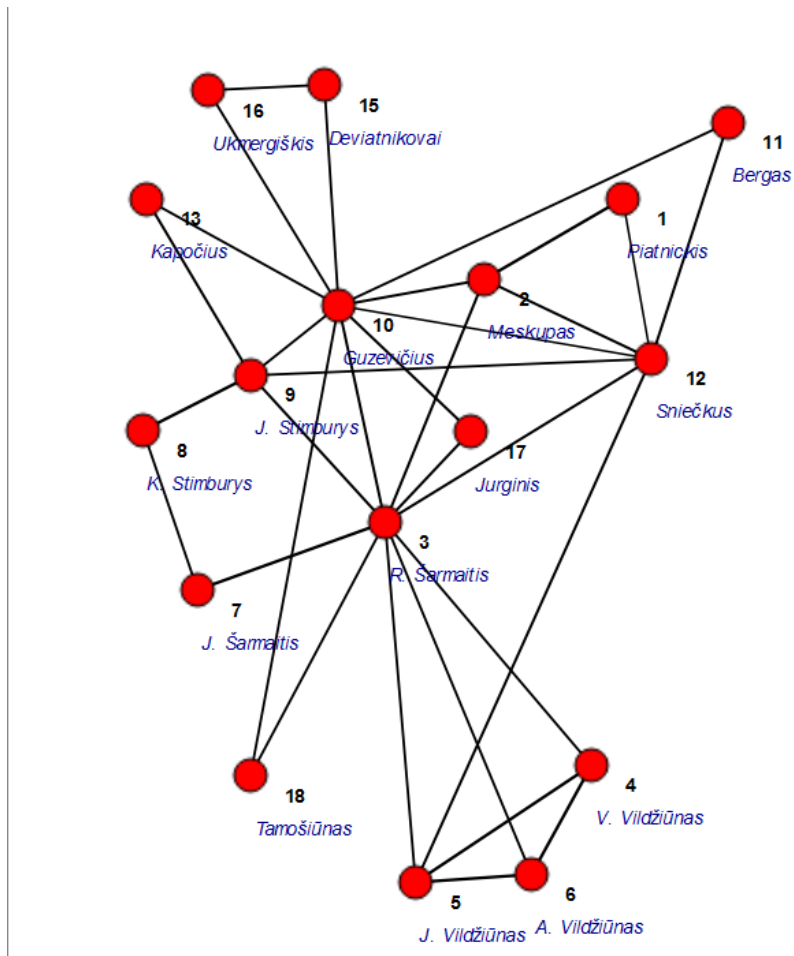
Scheme 2. The relations of supporters and clients of V. Mickevičius – Kapsukas and Z. Aleksa – Angarietis in the thirties of the 20th century.⁵

Underground communists of Ukmergė: the relations resulting from the activity and origin from the region. Establishment of relations, that later manifested in politics or activity, can be also noticed in regions not only in the centre. During the period of Independent Lithuania there was a considerable cluster of Communists and Komsomol members in Ukmergė (the biggest cluster was in Ukmergė Gymnasium), as seen in scheme 3. Later its actors had spread to other locations of Lithuania. After occupation of Lithuania such old contacts (social capital) manifested not only in the form of communication, but also in the form of interest in native region, potential lobbying of its matters in the central government. They also could be used for personal needs. Thus, through further personal contacts the group relations (a weak relation) turn into a strong relation.

⁵Based on: Jonas Švilpa, *Comintern and communist underground in Lithuania in the thirties of the 20th century (organizational aspects of activity)*, Doctoral Thesis.

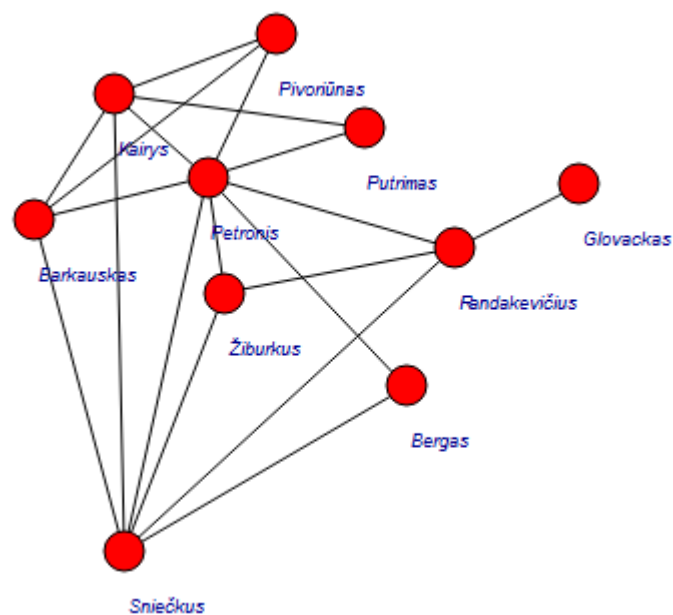
Scheme 3. The interrelations of Communists and Komsomol members of Ukmerge and its vicinities and their relation with A. Sniečkus

The relations of front-line soldiers and Soviet partisans between 1944 and the seventies of the 20th century. The front-line soldiers who served in the Sixteenth Lithuanian rifle Division of the Red Army during the World War II and who had strengthened their relations in the battle could later gain benefit from such “trench brotherhood” (in Russian *окопное братство*). The artillerists of the Sixteenth Lithuanian Division of the Red Army were the soldiers of the division who had established strong relations and later stayed in touch with others. The available data about communication between the artillerists and other soldiers of the Sixteenth Division of the RA are presented in the scheme 4. Although the Artillery Commander of the division P. Petronis had the biggest number of contacts, this notwithstanding, K. Kairys, another artillerist, without doubt was the most influential figure in terms of economic affairs. Former commander of the division, J. Žiburkus and others did not avoid taking

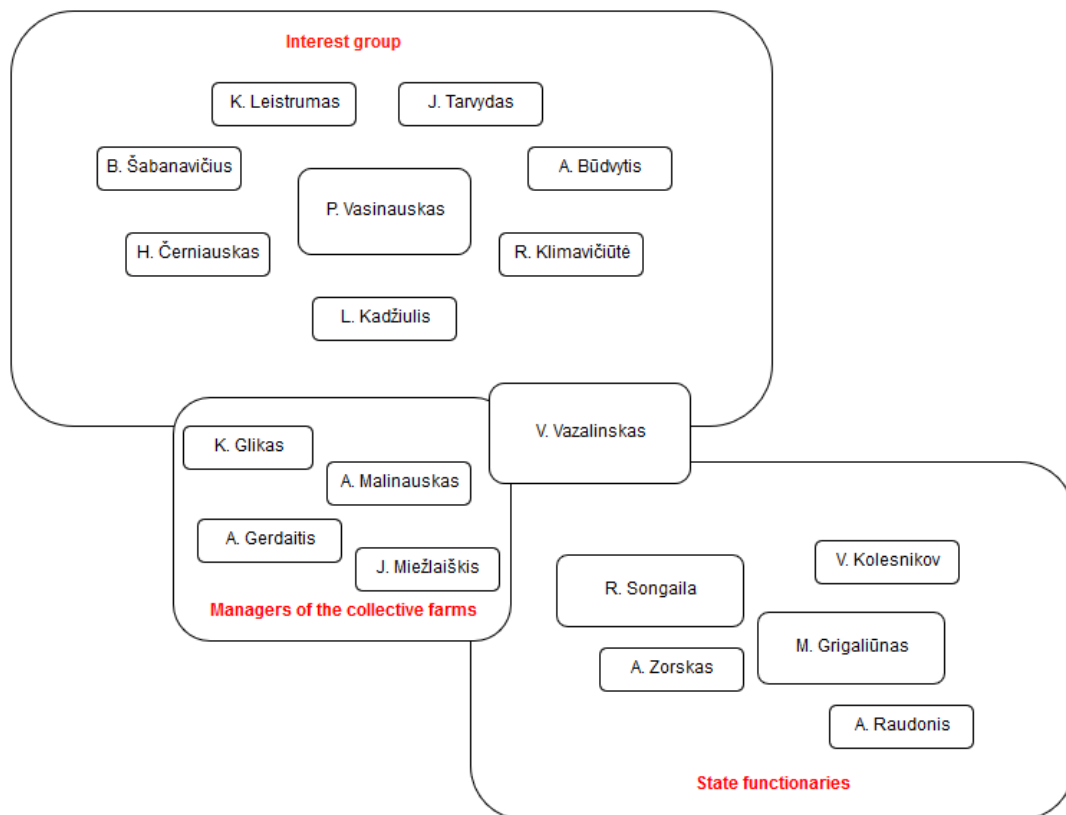
advantage of his access to resources. Such contacts also could be used for protection and promoting, as it was in case of A. Randakevičius and V. Glovackas.

Scheme 4. The relations of the artillerists who served in the Sixteenth Division of the RA and other artillerists of the division.

An example of occupational relations: relations in the agricultural sphere (the sixties of the 20th century). The relations also had been establishing in occupational field. Through their everyday cooperation people used to establish a stronger or weaker relation and used to inspire each other with ideas. One example of occupational relations, the relations of actors acting in Agricultural Management, is analysed in the thesis. An image of the relations of these managers is presented in scheme 5. It shows three interrelated groups and one of the most important actors V. Vazalinskas who quaintly combines them all. The interest group unites agricultural scientists who found it important to make claims to the leaders and to promote resistance to the system of feed, implemented by Moscow. They did this in the way that endangered local nomenclature: trying to circumvent subordination, mailing straight to the Central Committee of the CPSU or directly to N. Khrushchev. This shows disbelief that the republican government can solve the issues or that they supported the policy of Moscow. After such slap in the face, in order to increase control of the sector of agriculture, A. Sniečkus started to involve young and personally loyal actors the management.

Scheme 5. The managers of agricultural sector and their relations at the beginning of the sixties of the 20th century

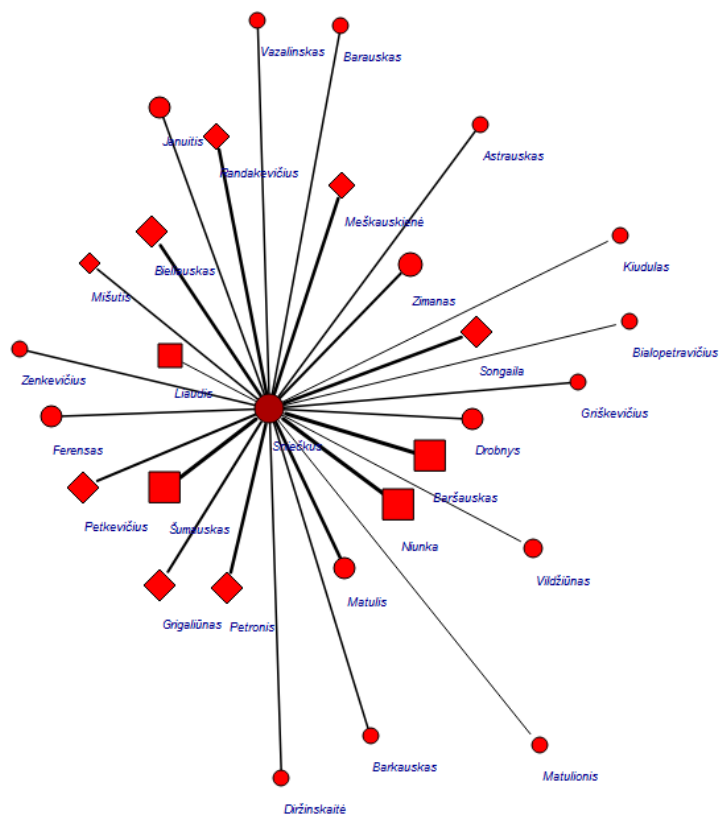
The clan of A. Sniečkus and its formation during the period between the beginning of the sixties and 1974. The scheme of A. Sniečkus clan is presented in the scheme 6. Several types of relations existed in A. Sniečkus surrounding. A person naturally interacts with different people in different way. It is noted that differences existed even in close relations of A. Sniečkus, some of them were closer than others.

Only M. Šumauskas, V. Niunka, K. Baršauskas and K. Liaudis (shown as squares in the scheme) can be identified as friends of A. Sniečkus. They knew each other for a very long time. Other relations were not as close as the relations of friends, but could be identified as close enough to the relations of friends. The term of personal favourite is used to identify such relations (shown as diamonds in the scheme). The principle of communication “of necessity” that is associated with sympathy instead of friendship sometimes could be felt in such relations.

The classic clientelistic relations (shown as circles in the scheme) represent the relations of the third type. They are characterised by a mutual support, benefit,

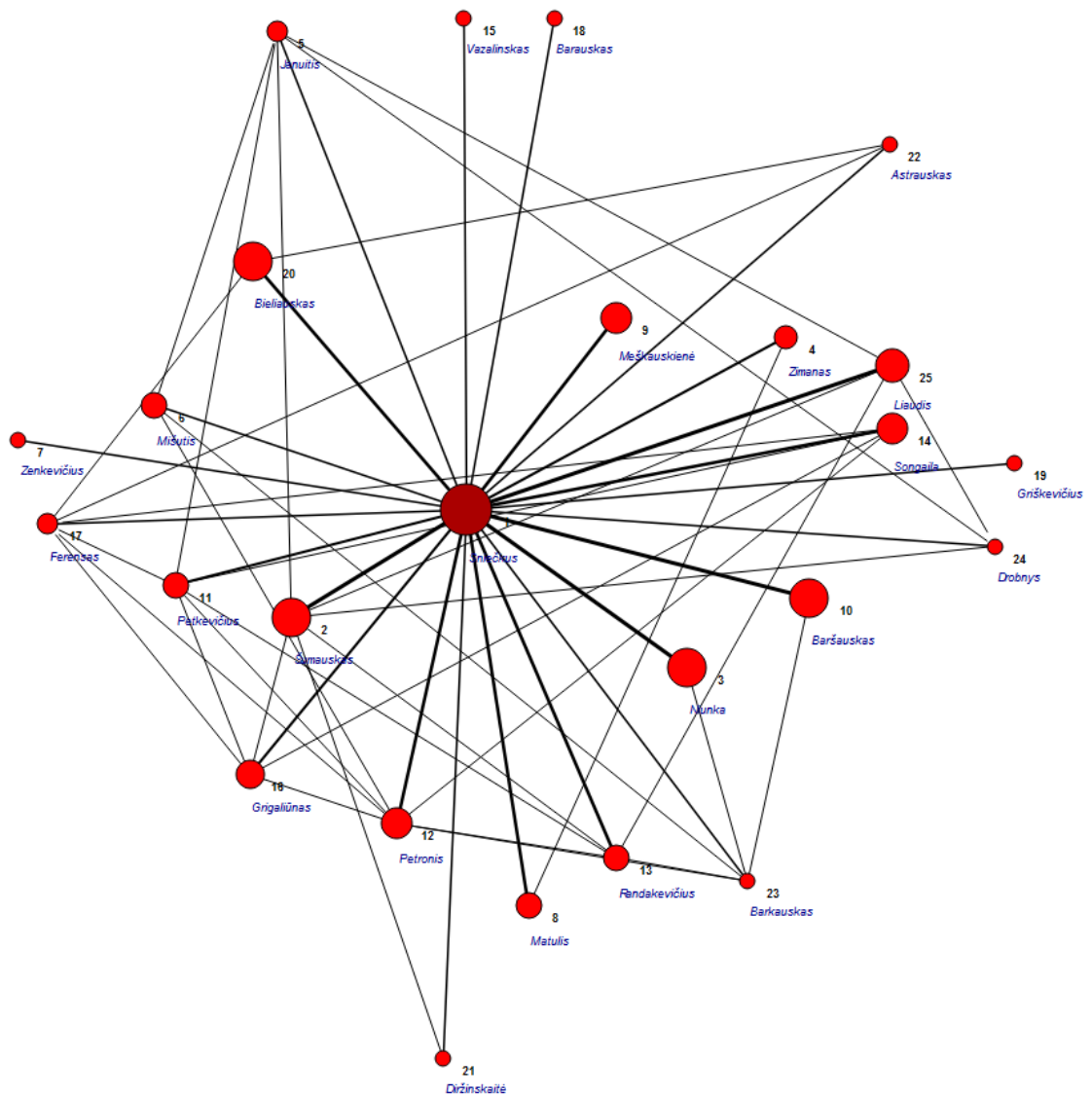
assignment of delicate tasks (although this is typical between friends or favourites). But they lack a sincere friendship or fellowship and communication between families which is seen as one of the most important components. On the one hand, we could say that such behaviour was dictated by the party discipline and the principles of democratic centralism. However, the same principles did not prevent J. Novickas, J. Maniušis or some other actors from aspiration of support and career with help of patronage from Moscow. Thus, not only the party support and discipline but also the personal support and personal loyalty can be distinguished.

Scheme 6. The relations of A. Sniečkus with his friends, favourites and clients

The relations of A. Sniečkus with his surroundings and their interrelations can be seen in the scheme 7 (a thicker radius and a larger circle show a stronger relation). The suspected relations are not reflected in the scheme because in terms of Lithuania virtually all party, economic or governmental personnel knew each other. But declaration of acquaintance alone does not make any sense here.

Scheme 7. The relations of A. Sniečkus with clients and favourites and their interrelations

Conclusions

1. After the occupation a new Soviet administration was manned using absolutely biased methods of political favouritism. First of all, there existed strong horizontal relations – personal contacts consolidated in prison or illegal activity, and weaker relations – an ordinary contact, familiarity. The emissaries sent from Moscow to carry out supervision of sovietisation, who used the Comintern's information about people, collected throughout the entire Interwar period and the recommendations of former Soviet envoys, played a special role.

At the end of the World War II other groups that were loyal to the regime, i.e. front-line soldiers and Soviet partisans, joined the ranks of political favourites. A sort of battle between the opinion that well working non-party actors or former actors of other parties should continue their work and the promoters of expulsion of such actors (the battle that was won by the latter) can be seen in this period. Unreliable personnel were either moved to a lower position or were given a push to leave the administrative apparatus. Such policy led to a situation where the people who lost their jobs and had no other choice used to approach their friends or relatives for support and help. This further deepened nepotistic and clientelistic trends.

The nativisation campaign openly continued at least until 1959. A tilt of the content of bias towards the side of nationality can be noticed during the campaign, i.e. people were selected for a work in the party or state apparatus in accordance with their nationality. But, also this coincided with the fact that there appeared far more people of Lithuanian origin, who gained their qualification in already sovietised high schools. Thus, even after critique in 1959 when the regime had to acknowledge existence of detrimental trends in selection of nomenclature positions, it could continue appointment of Lithuanians to significant positions because it could defend itself saying that not Lithuanians but the people with a required background were appointed.

2. We can observe protection, support, other services resulting from collectivism feeling and, most important, the services resulting from personal relation analysing the imposition of party punishment, attenuation of its impact or avoidance of punishment. The cases of imposition of party punishment, its removal or non-imposition show that imposition of punishment depended on prevailing power balance that was not always on

the side of A. Sniečkus. The most important was the fact that at the time of imposition of party punishment there was a lack of organisation, i.e. some actors could be punished and removed from their position (the case of A. Dirsė) for some offence, while other actors could avoid punishment for the same (the case of V. Vazalinskas). This shows that bias due to familiarity, closeness or collectively coping with the common problems. Trying to show that he does not tolerate offences A. Sniečkus acted drastically. But when the circumstances changed and the storm subsided, he took the measures to change the decisions and to abolish punishment. In order to intercede for the people and to help them to get rid of the records of party punishment A. Sniečkus started himself to write official letters, although he could refrain from this work or could assign this to someone from the personnel of the apparatus of the Central Committee. A fairly old relation of these people with A. Sniečkus through some network can be proven in most of these cases, what led to such movement.

3. Several large groups, the relations of which established in particular activity, existed in Soviet Lithuania. These were the relations established in underground communist work, in the fronts of the World War II and in partisan - diversionary activity. Some of such relations were fairly strong. However, not all tangles of such relations were called networks, because not all of them managed to ensure mobilisation of relations equally. For example, despite competition, disagreements and thinking that resulted from different experience, underground political workers-prisoners and Comintern's agents managed to mobilize their contacts in 1940 and to seek sovietisation of Lithuania.

Other intertwined relations cannot be called the fully formed networks. One of the left wing parties, Lithuanian peasant populist union, members or the left-wing representatives, who met during the period of Independent Lithuania and had checked their relations in various semi-conspiratorial activities, could use their contacts after occupation of Lithuania by inviting their acquaintances to work together. But most of the relations broke down and because of the MGB prosecutions (it was impossible to invite to work, dangerous to communicate) it was impossible to develop the relations after the war. In the case of M. Gedvilas, he long time maintained the clientelistic relations only with several actors whom he met during the Interwar period, but failed to mobilise

support when he was ousted from his post 1956, while J. Paleckis in trying to survive political battles used his own authority.

Neither the Soviet partisans or front-line soldiers nor the relations that were stipulated by the origin from one region mobilized the actors for some significant collective action. Thus, they cannot be called the networks. However, the actors used their relations, tried to develop them both in work level and during leisure time. Such relations inured to people's benefit while addressing various issues, obtaining resources, because subordinations could be circumvented, it was not necessary to write official letters or people used to write such official letters only for formality reasons. They also inured to people's benefit while dealing with the matters by telephone conversations.

Professional activity was another environment that was sympathetic for formation relations. In case of agricultural management such network existed between the agricultural scientists. However, such network has the important function, i.e. to make claims regarding agricultural situation and policy to those in government. Thus, it should be treated not as an ordinary network, but as a interest group. The actions of the networks resulting from a high self-confidence with reference to their professional knowledge sometimes posed a risk to the administration of Soviet Lithuania. In order to have a stronger and better control over agriculture sector, to supervise an influence of the interest groups, since the beginning of the sixties A. Sniečkus began to involve more young and reliable, personally known and loyal players to the field of agricultural management.

4. The clan of A. Sniečkus, which is defined by the division of the hunters clubs, was the most influential in Lithuania. Those people who often hunted with A. Sniečkus were treated as allied to A. Sniečkus. The relations of A. Sniečkus and his environment cannot be described exclusively as the relations of chief and subordinate. But not all cases can be absolutely identified as the relation of friends or clients either. There also exists an intermediate version, a personal favourite. A. Sniečkus often used to change or transfer personnel thinking about increase of his influence, control of people whom he did not fully trust and control of industrial areas (e.g. agriculture). In so doing he not always paid attention to close relation and instead of an old acquaintance or friend (who was more likely to behave independently) he used to choose an obedient client.

One of the main (broadest) objectives of A. Sniečkus was to maintain power. Thus, he needed to increase his influence and to have followers (a clan). When in spring of 1967 A. Sniečkus faced the threat of being removed from the position of the first secretary, with help of his followers and some subordinates A. Sniečkus managed to remain in his position. Existence of competitors and suppression of their ambitions encourages talking not only about the team, network, but about a clan, followers who were close not only with A. Sniečkus but also between each other and therefore by collective action, could support their patron. They used to strengthen such relations during hunting. The hunting used to bring together even those people who did not know each other before and helped strengthen ties.

5. The second secretary or the Chairman of the bureau of VKP(b) for Lithuania (while the bureau was active), their Russian-speaking supporters and their contacts could form probably the strongest opposition to the clan of A. Sniečkus. But this far more depended on the person and the way of his activity. When he worked in Lithuania, M. Suslov appealed to institutional leverages and his authority. V. Shcherbakov, who replaced M. Suslov, was looking for the ways how to avail personal relations and he used the correspondents (scattered around Lithuanian province) of the newspaper published in Russian language, for collection and publication of compromising information.

The relations second secretary V. Kharazov involved both Lithuanians and Russian-speaking party actors. Thus nationality was not the deciding, although important, factor during formation of own group of followers. V. Kharazov communicated with and appealed not only to “the second persons”, but also to the directors of some districts, farms or factories. In order to establish and maintain his authority among his subordinates, V. Kharazov used to invite them to hunting too. However, V. Kharazov did not establish a strong and influential network, did not manage to mobilize support to his candidate to position of the first secretary and therefore after the death of A. Sniečkus he had to perform surveys of republican nomenclature concerning the new first secretary.

Although J. Maniušis did not have much support in Lithuania, he appealed to several influential people in Moscow. Therefore, he could develop a successful career. Contacts in the centre played an important role. All functionaries, including A. Sniečkus, had and tried to maintain such relations. M. Suslov, who was one of his intercessors,

used to arrive sometimes to Lithuania and used to help addressing the issues of concern. A. Sniečkus was in close relation with the USSR marshals, especially with I. Bagramijan.

6. The map of the elite's relations and the nature of contacts, the way of their establishment in the party elite of Soviet Lithuania, during the A. Sniečkus era, differed from other USSR cases (described by J. Willerton). Such powerful regional networks were absent in Soviet Lithuania. The clientelistic relations, which are unreservedly based on benefit, had not set in here either. Even more, clientelistic or mutual beneficial relations often transformed to close personal relations. However, this does not reduce an impact to the system. Closer relation stipulated immediate communication, a faster addressing of matters and issues by bypassing the formal rules, guaranteed receipt of various personal services. Today this would be called the conflict between private and public interests. The policy of clans resulted in authoritarian leadership trends and isolation. The latter also meant conformism of thinking that does not generate more advanced, newer ideas. Sometimes the tightly associated actors and their relations resembled those that can be found in the king's manor, where there is no boundary between work and leisure time, between occupational and other communication. The actors had little privacy because they lived next to each other (central Vilnius) or shared one space (Turnišškės) and therefore everyone could be seen. And even the some changes in life (divorce, second wedding,) had to be sanctioned by the leader.

SANTRAUKA

Problema ir aktualumas. Viena dažniausių sovietmečio tyrėjų keliami istorijos problema – kaip veikė sistema ir ar išvis veikė. Jokios valstybės funkcionavimas neatsiejamas nuo biurokratijos, kurios veikla savo ruožtu neatsiejama nuo hierarchiškai sutvarkytos organizacijos, racionaliai sudėliotos administracijos, apibrėžtų pareigybių ir patvirtintų taisyklių. Tačiau aiškiai išreikštų šių atributų sovietinėje visuomenėje pasigendama. Hierarchiją dažnai užgoždavo artimi tarpusavio santykiai, be to, negalima kalbėti apie aiškią hierarchiją ir apibrėžtas pareigas esant dvilypei partinei ir valstybinei sistemai, kai partijos Centro komiteto skyriaus vedėjas galėjo komanduoti ministrui. Neretai pasitaikydavo ir atvirkštinių variantų jei ministras turėjo reikiamų ryšių, taigi negalima kalbėti ir apie aiškias, patvirtintas taisykles.

Iš kitos pusės, net tas taisykles, kurios egzistavo, papildė gana tvirtos nerašytos taisyklės ar tradicijos, hierarchinę organizaciją keitė ryšiai ir laisvalaikio praleidimo (pavyzdžiui, medžioklės) būreliai, o kitos sistemos ydos, tokios kaip planinės ekonomikos sąlygotas resursų trūkumas, buvo lopomos pasitelkiant tuos pačius asmeninius ryšius. Tad sovietų elito tarpusavio santykių tyrimas padeda suprasti sistemos veikimą ir ne tik paaiškina pavienius veiksmus ar įvykius, bet ir įveda savotišką logiką į sistemos veikimą.

Tyrimas aktualus ir posovietinėje realybėje gyvenančiai visuomenei. Šiandienėje Lietuvoje galima matyti pakankamai nepotizmo, korupcijos, įtakos darymo, privačių ir viešų interesų painiojimo atvejų, kartais sukeliančių didesnių ar mažesnių skandalų. Matosi ir atskirų politinių jėgų korupcijos turinio suvokimo trūkumas, asmeninių ryšių svarba. Šis tyrimas parodo tokios veiklos raišką ir genezę sovietmečiu.

Nors disertacijos pavadinimas lyg ir sufleruotų šį tekstą esant klasikiniu elitologiniu tyrimu, kuriame aprašomas sovietų Lietuvos partinis elitas, visgi čia pasirinkta tirti elito tarpusavio santykius, juos apibūdinti, kas daug svariau prisideda prie sovietmečio politinės istorijos, buvusios sistemos ir net visuomenės padėties pažinimo. Konkretizuojant, šios **disertacijos objektas** - sovietų Lietuvos partinio elito tarpusavio ryšiai.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šiuo tyrimu siekiama tęsti sovietologijoje pastebėtą, išryškintą ir tirtą tarpusavio neformalių ryšių svarbą. Pastebėjus, kad šie ryšiai netelpa į vienos teorijos rėmus, pasirinkta išanalizuoti ryšius, jų stiprumą bei juos paaiškinti

skirtingų prieigų pagalba. Tad iškristalizuojant **tyrimo tikslą**, jis apibrėžiamas taip – ištirti nagrinėjamo periodo sovietų Lietuvos elito tarpusavio ryšius ir juos apibūdinti. Iš to išskirtini **tyrimo uždaviniai**: 1) ištirti šališkų santykių tarp atskirų sovietų Lietuvos grupių įsigalėjimą ir vietą; 2) išsiaiškinti klientelizmo įsigalėjimą sovietų Lietuvoje ir jo vietą tarpusavio ryšiuose; 3) išanalizuoti ryšių panaudojimo praktikas išvengiant ar švelninant partinių bausmių poveikį); 4) išnagrinėti ryšių mezgimąsi tarp komunistų ir kairiųjų jėgų nepriklausomoje ir sovietų Lietuvoje, aptarti ryšių tinklus ar užuomazgas ir jų vietą sovietų Lietuvoje; 5) ištirti sovietų Lietuvoje veikusių personalinius tinklus ir klanus, jų sudėtį, narių tarpusavio ryšius ir jų formavimąsi.

Darbo chronologija. Pirmoji riba yra 1944 metai, tačiau kadangi ryšių mezgimasis prasidėjo seniau, nuo šios ribos sekamas ir tiriamas tik ryšių pasireiškimas praktinėje veikloje ir jų paveikiama politika. Patys ryšiai formavosi net nuo XX a. 3-ojo deš., tad tyrimas neretai nusikelia į tarpukarį ir siekia paaiškinti to periodo ir tos visuomenės įvykius bei raidą įtakojusius ir tarpusavio ryšių formavimąsi. Tyrimo galutinė riba yra 1974 metais mirus LKP CK Pirmajam sekretoriui Antanui Sniečkui.

Darbo struktūra. Disertacijos tekstas suskirstytas tematiniu ir chronologiniu principu. Pirmajame skyriuje aptariamos teorijos ir su jomis susijusios svarbiausios tyrime vartojamos sąvokos. Antrajame – nusikeliamas į šiomis teorijomis išskirtų empirinių atvejų paiešką, jų aprašymą bei įsigalėjimo ir genezės sovietų Lietuvoje aptarimą išlaikant tiek tematinį, tiek ir chronologinį pobūdį. Tolesnė darbo struktūra yra labiau grįsta tematiniu principu – trečiame skyriuje rašoma apie nepriklausomoje ir sovietų Lietuvoje tarp autoritetinių grupių besimezergusius ryšius, aptariamas ryšių tinklų formavimasis ar jų užuomazgos. Paskutinis, ketvirtasis skyrius skirtas personaliniams tinklams ir klanams. Išskiriami šių tinklų ir klanų nariai, aptariami jų ryšiai su patronu bei tarpusavyje.

Metodai. Didžiausias sunkumas su kuriuo susiduria neformalius ryšius nagrinėti apsiėmęs istorikas – šaltinių trūkumas. Kaip rasti ir identifikuoti ryšius tokioje sistemoje, kurioje žodiniai nurodymai ir telefoninė teisė, nepaliekanti rašytinių šaltinių, buvo įsivyravusi norma? Tad neformalių ryšių tyrėjai, kuriems trūksta pakankamai šaltinių nustatyti ryšius, dažniausiai ieškojo bendrų sąlyčio taškų dviejų ar daugiau veikėjų karjeros kelyje. Daroma prielaida, kad asmenys dirbę tame pačiame darbe, mokęsi viename kurse, o po to vėl atsidūrę tame pačiame darbe ar įstaigoje yra susiję

tampresniais santykiais ir toks karjeros kelias nėra atsitiktinis. Toks metodas turi ir trūkumų. Jis galimai veikia analizuojant didelės valstybės biurokratijos ryšius, kai provincijos mieste atsidūrę du iš seniau pažįstami valdininkai galbūt ir turės glaudesnių ryšių, o jau atsidūrę elite galės proteguoti senus pažįstamus ir bičiulius. Deja, mažoje valstybėje kaip Lietuvoje, didelė dalis komunistų buvo vienaip ar kitaip susiję, kartu dirbę, gerai pažįstami, tad ir šio metodo taikymas ne visada pasiteisina, nes neužtikrina duomenų patikimumo. Šiame darbe tokiu metodu gauti duomenys yra tikrinami kitais šaltiniais, nes yra kitų svarių šaltinių, liudijančių apie komunistų tarpusavio ryšius ir tų ryšių įtaką veiklai, sprendimams. Memuaristika, laiškai, vizos ant raštų, užrašai, dienoraščiai, taip pat faktai apie kartu keliautas keliones įgalina tirti ryšius ir naudojantis tradiciniais istoriko įrankiais diskurso, teksto, naratyvo, dokumento analize, ir šių išorine bei vidine kritika bei interpretacija.

Šis darbas nėra paremtas tinklaveikos tyrimų metodais, kurie siekia išsiaiškinti ryšių jungtis į tinklus, tokių tinklų kilmę, struktūrą bei sandarą. Manytina, kad tokiam tyrimui būtina turėti pakankamai vienodos kokybės duomenų apie visus ryšius, nes kitu atveju galima gauti labai epizodiškas išvadas.

Istoriografija. Esminė tyrimo mokslinė įtampa kyla iš santykio su sovietologo John Willerton darbu⁶, kuriame kaip atvejo analizė pateikiama ir Lietuva (Petro Griškevičiaus valdymo laikotarpiu). Ši studija vertinga plačiu palyginamuoju (keturios atvejo studijos) aspektu, tačiau jos didelis trūkumas – patikimų šaltinių stoka. Knyga rašyta dar neatsivėrus Sovietų Sąjungos archyvams, o rinkti empirinei medžiagai ir nustatyti patronažo (autorius naudojamas klientelizmo sinonimas) atvejus, naudojami oficialūs sovietų biografiniai leidiniai ir keli kiti abejotino patikimumo šaltiniai. Analizuodamas sovietų Lietuvos atvejį, J. Willertonas čia mato įsigalėjusį patronažą, klientelinius santykius ir net tai, kad „Lietuva kaip ir Azerbaidžanas senai buvo dominuojami galingų tinklų“⁷. Nors jis nepaaiškina ir neparemia savo teiginio, leidžiama suprasti, kad Lietuvos atveju kalbama apie Antano Sniečkaus tinklą. Šio sudėtis nekonkretizuojama, bet kalbama apie „didelę dalį“ LKP CK biuro narių. Tokia išvada daroma tik iš to, kad dalis tuometinių biuro narių šiose pareigose dirbo vidutiniškai 13 metų. Tokia analizė palieka daug klausimų, pavyzdžiui, kuo susijęs būvimo biuro nariu

⁶ John P. Willerton, *Paronage and Politics in the USSR*, Cambridge University Press, 1990.

⁷ Ibid. p., 157.

laikas su patronažu? Juk ilgas darbo stažas gali rodyti ir kompetenciją arba patronažą, bet ne iš Sniečkaus pusės.

Darbo teorinis pagrindas ir sąvokos. Tyrime analizuojamas favoritizmo (šališkumo) reiškinys ir skirtingi jo turiniai (klientelizmas, kroniizmas ir kiti). *Favoritizmas* tai nesąžiningo šališkumo praktika taikoma vienam žmogui ar grupei kitų sąskaita. Apskritai favoritizmu dažnai vadinamas bendras šališkumas parenkant darbuotojus, į sąvokos turinį įtraukiant nepotizmą (šališką giminių pasirinkimą), kroniizmą (angl. *cronysim* – artimų draugų pasirinkimą), klientelizmą (šališkas pasirinkimas abipusės naudos pagrindu) ir kitas korupcines ar proto-korupcines darbuotojų parinkimo formas. Bet šiame darbe favoritizmas nereiškia bendro šališkumo apibrėžimo, o yra naudojamas tada, kai sunku nusakyti to favoritizmo turinį, tai yra kodėl vieno ar kitos veikėjo atžvilgiu elgiamasi šališkai (dėl draugystės, naudos, giminytės, biografijos, statuso ar autoriteto). Be to, atskiriamas politinis bei asmeninis favoritizmas.

Nevisi šališkumo atvejai yra žalingi. Atranka ir šališkas vieno asmens vertinimas dėl jo geresnio išsilavinimo, geresnių gebėjimų yra etiškasis favoritizmas, taip atskiriant nuo neetiškojo nepagrįsto kompetencijomis, išsilavinimu ar panašiais kriterijais. Šiame tyrime nagrinėjamas neetiškasis favoritizmas, nors nusakyti etiškojo ir neetiškojo favoritizmo ribas nėra taip paprasta. Taip yra dėl to, kad net tie, kuriuos galima išskirti kaip aiškius klientelizmo ar nepotizmo atvejus, tai yra, savųjų protegavimą, kitų žmonių galėjo būti matomi kaip pagrįstas asmenų turinčių tinkamų kompetencijų (patirtis partiniame darbe pogrindyje) arba tinkamą išsilavinimą (pavyzdžiui, partinį) protegavimas.

Viena iš šališkumo formų yra klientelizmas. *Klientelizmas* apibūdina vertikalius arba horizontalius santykius pagrįstus vienalaikiu instrumentinių (patronažas, globa, naudingi sprendimai), ekonominių (resursų davimas) ir politinių (protegavimas) išteklių apsikeitimu, iš kitos pusės, užtikrinant tarpusavio sąveikos, solidarumo ir lojalumo pažadą. Klienteliniai santykiai yra neformalūs, bet gana stiprūs tarpusavio įsipareigojimais, labiausiai paremti nauda ir (pasi)tikėjimu. Šie santykiai nėra teisiniai, nėra apibrėžti jokia sutartimi ir remiasi neformaliu abipusiu supratimu, jie pasirenkami ir gali būti nutraukti savanoriškai. Svarbiausia, kad tarp patrono ir kliento yra nelygybė, tai

yra juos skiria didesnis ar mažesnis galios skirtumas, kuriam išnykus, išnyksta ir patrono – kliento ryšys, tampantis dviejų lygių žmonių ryšiu.

Patrono – kliento santykis nebūtinai turi būti siejamas su nauda, nes juos gali sieti ir stiprus asmeninis ryšys, tačiau tokia traktuotė tik sukelia daugiau painiavos. Atrodo, kad tokiu atveju klientelizmo apibrėžimas įtraukia kone visas bendro šališkumo formas, šiuo atveju ir draugų patronažą. Tačiau klientus ir draugus derėtų atskirti: pirmųjų lojalumas remiasi nauda, o antrųjų emociniu ryšiu, kuris yra gerokai stipresnis. Čia daug lemia santykių stiprumas, ar tai stiprieji (šeima, artimi žmonės – draugai) ar silpnieji ryšiai (profesiniai, tautiniai ir panašiai) bei horizontalumas (daugmaž lygūs asmenys) ir vertikalumas (hierarchinė nelygybė). Siekiant atskirti tokias skirtingas sampratas, šiame darbe *klienteliniais santykiais* vadinami tokie santykiai, kai asmuo yra proteguojamas neturint didesnio artimo ryšio (nedalyvauja laisvalaikyje ar nesilanko namuose (arba tai daro retai, nereguliariai), nėra kitų šaltinių liudijančių artumą) ir tokius žmones labiausiai sieja tik nauda gaunama apsikeičiant politiniais resursais. Taigi *klientas* yra asmuo kurį jo patronas proteguoja, remia, globoja ir suteikia resursus, tačiau tarp jų nėra jokių artimesnio, draugiško ryšio požymių.

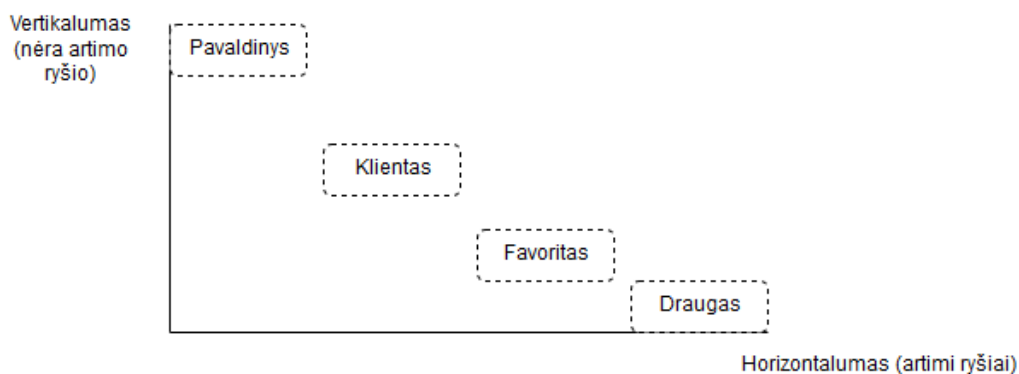
Tradicinis klientelizmas (arba klientelizmo idealusis tipas) nėra toks dažnas reiškinys, tyrinėtojai žvelgdami į Sovietų Sąjungos politinę realybę įveda kitas kategorijas, kurios tiksliau apibūdina sudėtingesnę realybę. Šalia kliento – patrono atsiranda viršininko – pavaldinio bei konfliktiniai santykiai, bet taip pat apibrėžiami draugų bei lyderio ir jo favorito (tarpinis variantas tarp kliento ir draugo) santykiai.

Viršininko – pavaldinio santykiai rėmėsi tarnybinio lojalumo principu, kai darbuotojas yra lojalus savo viršininkui ir pakludavo jam dėl jo pareigybės, tačiau tarp jų jokio ypatingo įsipareigojimo nebuvo. Tai visiškai hierarchiniai, oficialūs santykiai (nereiškia, kad tironiški, be žmogiškumo). *Draugų* ar sinonimiškai vartojant bičiulių santykiai šio darbo sampratoje atskiriami nuo klientelinių. Klientas ieško naudos ir seka patroną būtent dėl jos, taigi naudai išblėsus, padidėjus ambicijoms, jis gali pradėti konfliktuoti su patronu arba net bandyti jį pakeisti (J. Maniušio atvejis). Draugų ryšys idealiajame variante yra daug stipresnis. Bet ne visus nagrinėjamus ryšių atvejus (ypač politikoje) mes galime apibūdinti kaip tikrų draugų santykius. Kartais tokie santykiai panašesni į valdovo ir jo *asmeninio favorito* santykį, ypač kai abu skiria nemažas amžiaus skirtumas, taigi šiame darbe tokie ribiniai atvejai tarp draugo ir kliento vadinami

asmeninio favorito atvejais (taip atskiriant nuo politinio favoritizmo, kai jokio artimo ryšio nesama). Favoritas dar viduramžiais reiškė aukštesnio asmens mėgstamą, mylimą žmogų; numylėtinį, meilužį. Toks valdovo favoritas, viduriniais amžiais ar ankstyvaisiais moderniais laikais, tapdavo likusios diduomenės galvos skausmu. Valdovas klausė savo favorito, o šis prašokdamas visą kilmingą hierarchiją galėjo daryti didelę įtaką valdovo politikai ir jo dvarui. Šis skirstymas nereiškia, kad kuriame nors regione, tinkle ar klane nusistovėdavo vieno tipo santykiai.

Sąvokų vartojime svarbiausias akcentas tenka ryšio horizontalumui (artumui). Reikia pridėti, kad išskiriant tokiais santykiais grįstus tinklus ar klanus svarbu atkreipti dėmesį į bendrą elgesį: jeigu lyderis bendrauja su savo aplinka daugmaž vienodai (į bendrą laisvalaikio praleidimą kviečiami visi) mes negalime kalbėti apie tai, kad jie visi favoritai ar draugai. Tam turi būti nelygybė, kai su vienais veikėjais elgiamasi vienaip, o su kitais – kitaip. Viena kraštutinė forma tai *pavaldinių (viršininko-pavaldinio) santykiai*, (žr. 1 schemą) kurie yra griežtai subordinuoti, vertikalūs. *Patrono – kliento ryšys* taip pat nereiškia artimo ryšio, tačiau santykis yra artimesnis (į horizontalesnę pusę), jungtis yra tampresnė, paremta nauda ir pasitikėjimu. Dar artimesnis yra santykiai su *favoritu*, o kita kraštutinė forma yra itin artimi *draugų santykiai*. Įdomu, kad A. Randakevičius laiške A. Sniečkui dėkodamas už gerai praleistą laiką per šventes Vilniuje taip pat išskyrė atskiras A. Sniečkaus aplinkos kategorijas: „Praleistos kartu su Jumis, Jūsų bendražygiais, bendradarbiais ir draugais šventiškos dienos [...]“⁸.

1 schema. Lyderio ir jo aplinkos santykių „hierarchija“

⁸ A. Randakevičiaus laiškas A. Sniečkui, 1967-05-07, LYA, f. 16895, ap. 2, b. 172, l. 77.

Nemažiau svarbi sąvoka tinklas. Atrodytų, kad tinklas yra abstrakcija, ryšių santalka, tačiau ne visos tokios ryšių santalkos (galima pavadinti pažįstamų žmonių rateliai) gali atlikti tokį patį vaidmenį. Svarbiausia čia – mobilizavimosi galimybės, tai yra kiek pavieniai tinklo nariai ar visas tinklas sugeba mobilizuotis atliekant kažkokią užduotį. Tam reikalingi pakankamai stiprūs ryšiai. Taigi, *tinklu šiame darbe vadinamos* stiprios (gali būti patikrintos konspiraciniame darbe, kovoje, jungiamos senos draugystės ar panašiai) ryšių sumos, kurios geba mobilizuotis ir apginti savo narius, atlikti užduotis, veiksmus ar tiesiog paklusti tinklo viršesniųjų (daugiausiai pasiekusių) nurodymams.

Kadangi tinklo mobilizavimosi galimybės priklauso nuo ryšio stiprumo, reikia suprasti labai svarbią skirtį tarp asmeninių ir neasmeninių tinklų (kaip ir favorito atveju, kai išskirtini asmeniniai ir politiniai favoritai). Neasmeninis tinklas dažniausiai neturi pastovaus organizuotumo, struktūros ir lyderio, tad jas telkti gali kokia nors idėja (sovietizacija, kolektyvizacija ar pan.), o ne lyderystė, bet taip mobilizuoti yra sunkiau. Asmeninis tinklas yra dažniausiai susispietęs aplink lyderį, dažnai jungtis yra artimesnė, taigi jis gali ir lengviau sutelkti savo tinklo narius. Bet net ir tokių tinklų egzistavimas dar nereiškia, kad jie yra organizuoti ar turi bendravimo ritualus (iš dalies tuo jos skiriasi nuo klanų).

Svarbi ir klanų sąvoka. Istorikas ir sociologas Nikolajus Mitrochinas, tyręs N. Chruščiovo valdymo laikotarpio klanus, terminą naudojo apibrėždamas regioniniu ar šakiniu, bet ne šeimyniniu principu susiformavusią, lyderiui lojalią grupę, kuri reiškė įtaką perskirstydama savo galią ir resursus bei turėjo supratimą ir viziją kaip spręsti savo problemas⁹. Būtent tokia klanų definicija yra naudojama ir šiame tyrime – *klanas* tai lyderį (tuo skiriasi nuo kitų tinklų kur nėra aiškių lyderių) ir lojaliaus jo sekėjus, veikimo logiką ar sampratą turinti, ir su ja reiškianti savo interesus, grupė.

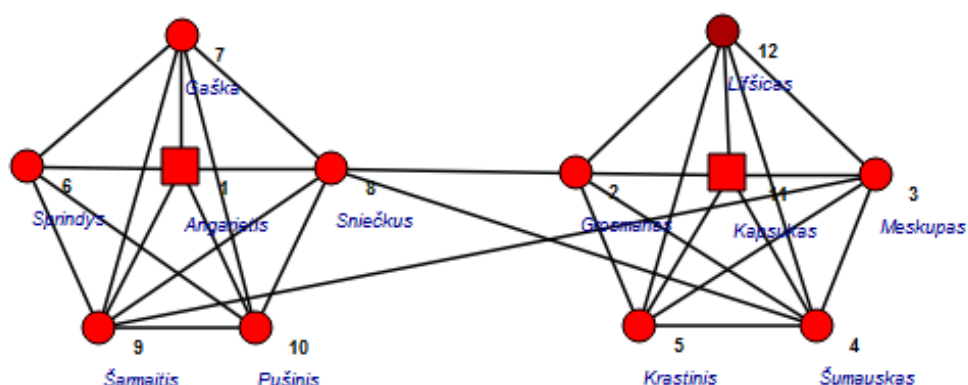
Pogrindininkų tinklas: „senoji gvardija“ nuo Kominterno iki kalėjimų.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu, komunistiniame pogrindyje buvo dvi svarbiausios figūros, iš Maskvos tarpusavyje konkuravusios dėl įtakos komunistams Lietuvoje. 2-oje schemoje pavaizduoti Zigmo Aleksos - Angariečio ir Vinco Kapsuko - Mickevičiaus pagrindiniai rėmėjai ir jų tarpusavio ryšiai. Vaizduojamas tik aiškiai

⁹ Nikolai Mitrokhin, *The Rise of Political Clans in the era of Nikita Khrushchev: The First Phase 1953 -1959*, in: *Khushchev in the Kremlin: Policy and Government in the Soviet Union 1953 – 1964*. Ed. Jeremy Smith and Melanie Ilic, Routledge, 2011, p. 26.

žinomas tuomet (4-ajame deš.) egzistavęs ryšys. Schemoje pavaizduotos ryšių priešpriešos nereiktų suprasti kaip absoliučios. Didžiausias nesutarimas buvo tarp Z. Angariečio ir V. Kapsuko, bet ir jie turėjo kartu dirbti Maskvoje. Jų klientai ar favoritai nors ir jautė savo patronų varžybas, labiau palaikė vieną ar kitą pagal politines pozicijas, bet tarpusavyje bent atvirai nekonkuravo. Tinklo bendrumas matomas, kai po Lietuvos okupacijos jis (jau be mirusių Z. Aleksos – Angariečio ir V. Kapsuko – Mickevičiaus) sugebėjo gana sėkmingai mobilizuotis, tai yra pritraukti savo ryšius darbui naujoje administracijoje ir pradėti dirbti sovietizuojant Lietuvą.

2 schema. V. Mickevičiaus – Kapsuko ir Z. Aleksos – Angariečio rėmėjų ir klientų ryšiai XX a. 4 deš.¹⁰

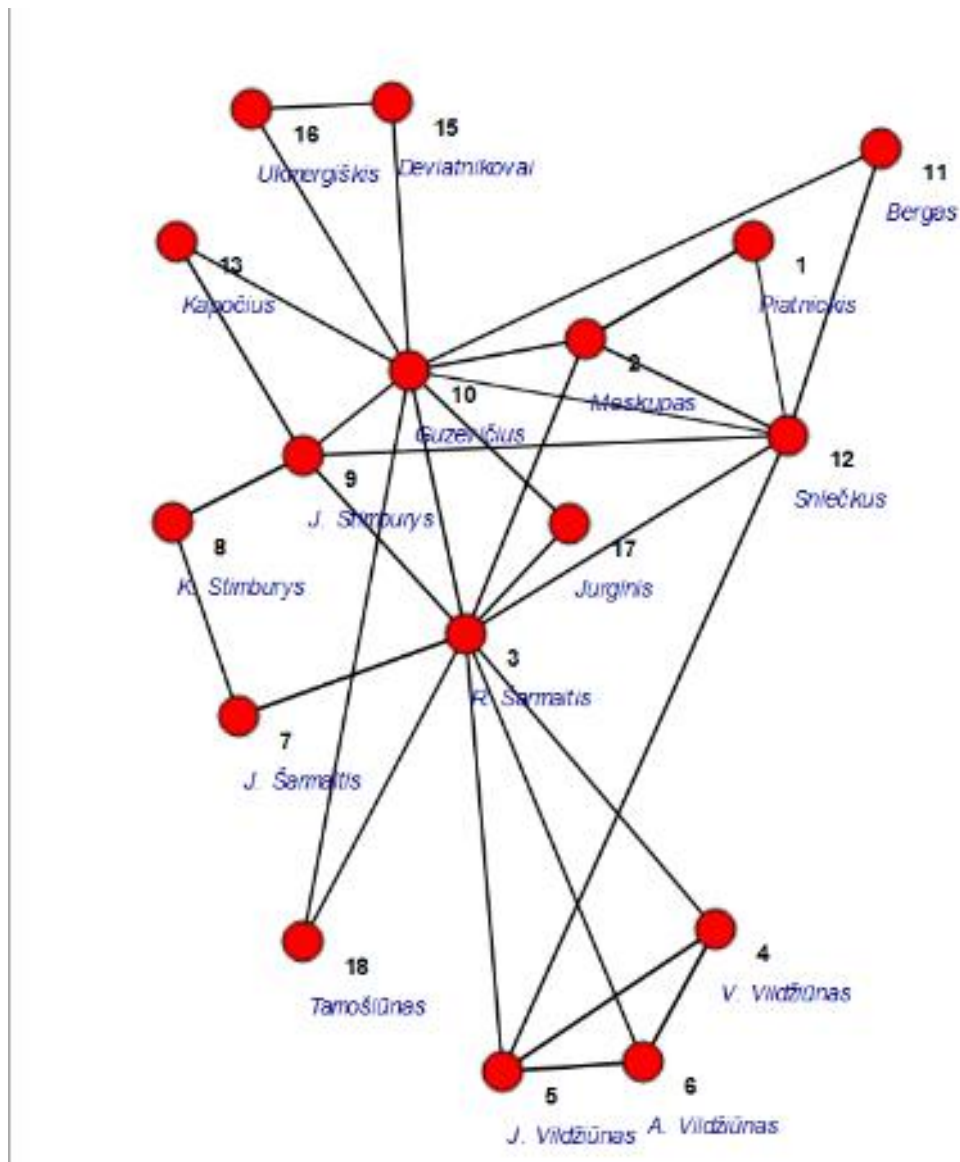

Ukmergės komunistai pagrindininkai – veiklos ir kilmės iš regiono sąlygoti ryšiai. Ne tik centre, komunistinėje vadovybėje, bet ir regionuose pastebimas ryšių mezgimasis, kuris vėliau pasireiškė politikoje ar veikloje. Ukmergėje nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu veikė nemaža komunistų ir komjaunuolių (didžiausia Ukmergės gimnazijoje) grupelė, kurios veikėjai vėliau pasklido ir į kitas Lietuvos vietas (3 schema). Jau po Lietuvos okupacijos, šios senos pažintys (socialinis kapitalas) pasireiškė ne tik bendravimu, taip pat susidomėjimu gimtuoju regionu, galimu jo reikalų lobizmu centrinėje valdžioje, bet ir galėjo būti panaudojama asmeninėms reikmėms. Taigi

¹⁰ Sudaryta remiantis: Jonas Švilpa, *Kominternas ir komunistinis pagrindis Lietuvoje XX a. 4-ajame dešimtmetyje (organizaciniai veiklos aspektai)*, Daktaro disertacija.

grupiniai ryšiai, kurie šiaip yra silpnasis ryšys, per tolesnius asmeninius kontaktus tampa stipriuoju ryšiu.

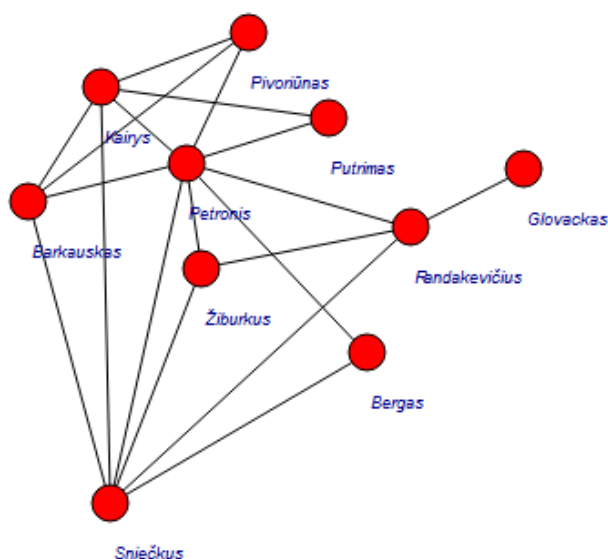
3 schema. Ukmergės ir jos apylinkių komunistų bei komjaunuolių tarpusavio ryšiai bei ryšis su Sniečkumi

Frontininkų ir sovietinių partizanų ryšiai 1944 m. – XX a. 8-asis deš. Frontininkai, tarnavę Raudonosios armijos 16-oje lietuviškoje šaulių divizijoje, Antrojo pasaulinio karo metu ir savo ryšius sustiprinę kovoje galėjo išnaudoti šią „apkasų brolybę“ (rus. *окопное братство*) ir vėliau. Iš visų RA 16-osios divizijos karių, stiprius santykius užmezgę ir vėliau išlaikę divizijos artileristai. 4-oje schemeje pateikiami turimi

duomenys apie artileristų ir kitų RA 16-osios divizijos karių bendravimą. Nors daugiausiai ryšių turėjo divizijos artilerijos vadas P. Petronis, visgi, ūkiniuose reikaluose įtakingiausia figūra neabejotinai buvo kitas artileristas K. Kairys, kurio galimybėmis gaunant resursų nevenge pasinaudoti J. Žiburkus, tikėtina ir kiti veikėjai. Tokios pažintys taip pat galėjo būti panaudotos protegavimui kaip A. Randakevičiaus ir V. Glovacko atveju.

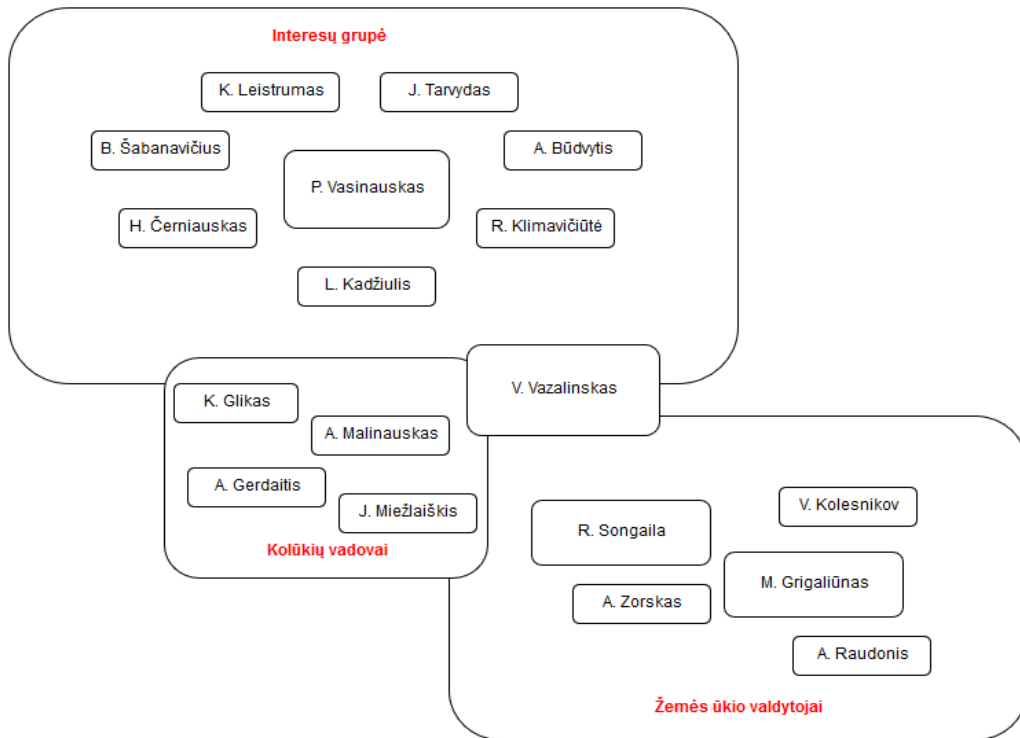
4 schema. RA 16-oje divizijoje tarnavusių artileristų ir kitų divizijos karių ryšiai.

Profesinių ryšių pavyzdys – ryšiai žemės ūkio sferoje (XX a. 7-asis deš.). Ryšiai mezgėsi ir profesinėje srityje. Kasdien dirbdami žmonės suformuodavo stipresnį ar silpnesnį ryšį, persisemdavo vienas kito idėjų. Darbe analizuojamas vienas profesinių ryšių pavyzdys – agrarininkų, žemės ūkio valdyme veikiančių veikėjų ryšiai. Agrarininkų ryšių vaizdinys pateikiamas 5-oje schemoje. Matomos trys tarpusavyje susijusios grupės ir vienas iš svarbiausių veikėjų V. Vazalinskas, savotiškai apjungiantis jas visas. Interesų grupė, tai žemės ūkio mokslininkai, kurie turėjo interesą reikšti pretenzijas esantiems valdžioje ir skatinti nepasiduoti Maskvos diegiamai pašarų sistemai. Tai jie darė pavojingu nomenklatūrai būdu, bandydami apeiti subordinaciją, laišku kreipdamiesi į SSKP CK ar tiesiogiai N. Chruščiovą. Tai gali rodyti ir netikėjimą, kad respublikinė valdžia gali išspręsti klausimus arba tai, kad šie patys pritarė Maskvos politikai. Po tokių akibrokštų, siekdamas didinti agrarininkų sektoriaus kontrolę A.

Sniečkus ėmėsi įtraukti į nomenklatūra jaunų veikėjų, kurie būtų jam asmeniškai lojalūs ir didintų sektoriaus kontrolę.

5 schema. Žemės ūkio sektoriaus valdytojai ir jų ryšiai XX a. 7-ojo deš. pr.

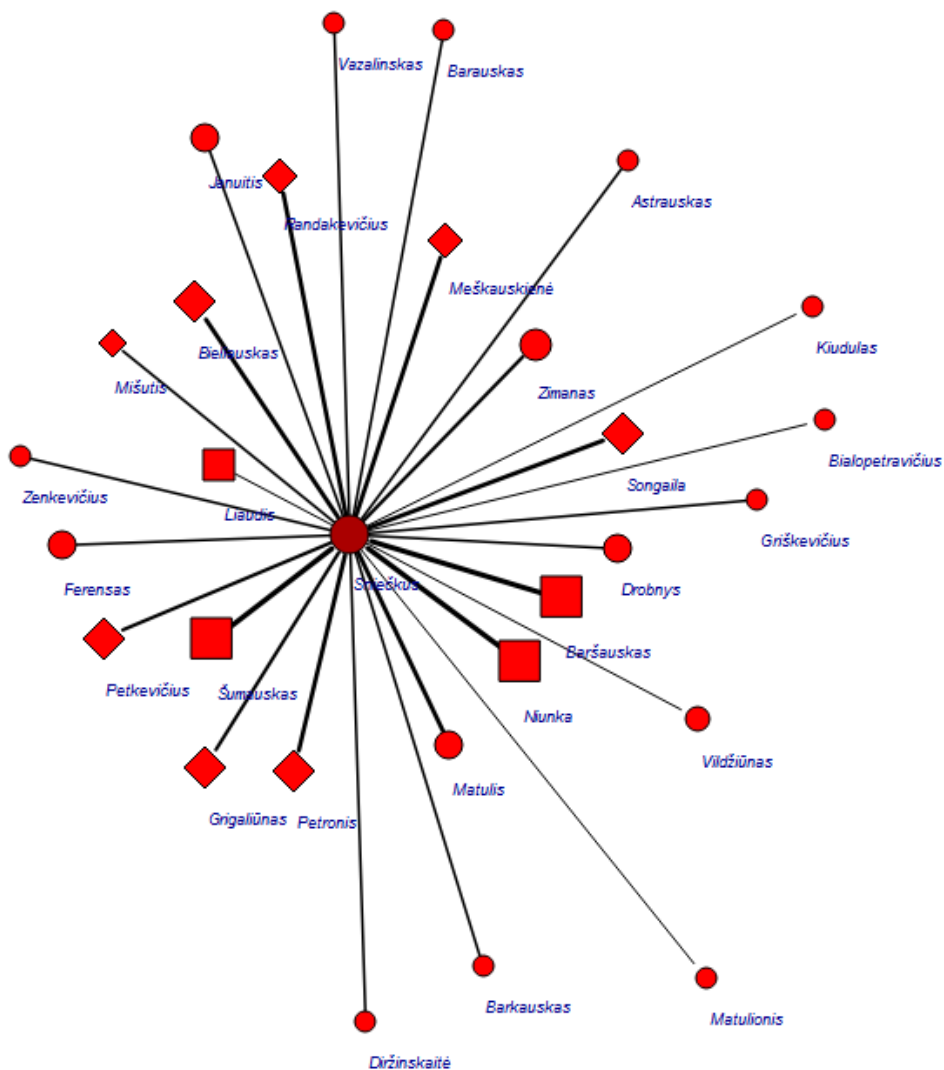

A. Sniečkaus klanas ir jo formavimasis 6-ojo deš. pr. – 1974 m. Darbe analizuojami ir asmeniniai tinklai bei klanai. 6-oje schemoje pateikiama A. Sniečkaus klanų schema. A. Sniečkaus aplinkoje egzistavo kelių rūšių santykiai. Natūralu, kad žmogus nebendrauja su visais vienodai (santykių artumas / nuotolis schemoje pavaizduotas skirtingo ilgio spinduliais ir skirtingo dydžio ženklais (didesnis reiškia artimesnį ryšį). Pastebima, kad net ir artimuose A. Sniečkaus santykiuose egzistavo skirtumai, tai yra vieni buvo artimesnis už kitus.

A. Sniečkaus draugais, kuriuos siejo itin sena pažintis, galima įvardinti tik M. Šumauską, V. Niunką, K. Baršauską ir K. Liaudį (schemoje pavaizduota kvadratais). Kiti santykiai buvo jei ne draugų tai pakankamai artimi jiems. Tokiems įvardinti naudojamas asmeninio favorito terminas (schemoje pavaizduota rombais). Šiuose santykiuose kartais jautėsi ir bendravimo „iš reikalo“ principas, kuris ir neleidžia kalbėti apie draugystes, o labiau apie simpatijas.

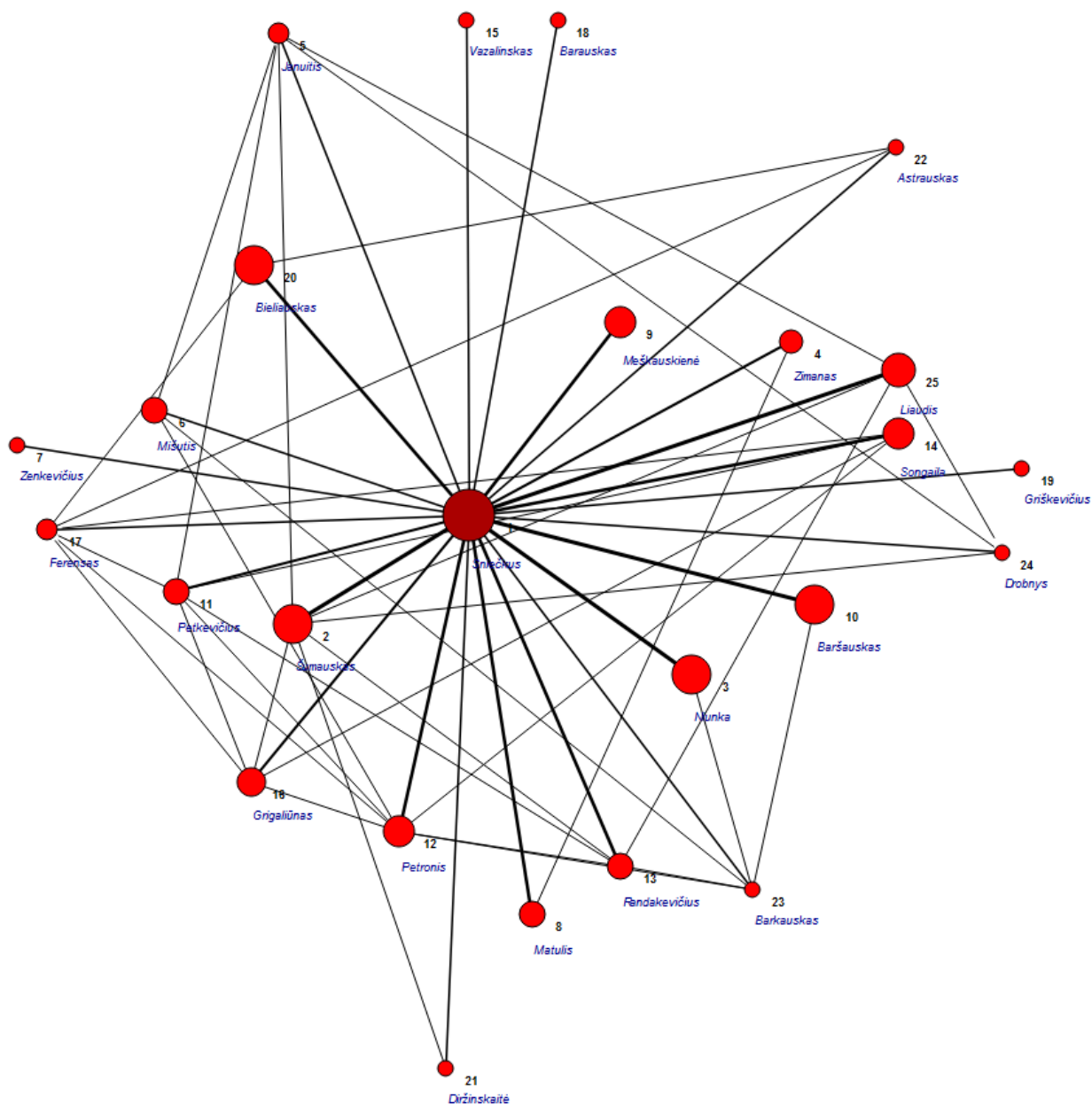
Trečiojo tipo santykiai tai bene klasikiniai klienteliniai santykiai (schemoje jie pavaizduoti skrituliais), kuriuose yra tarpusavio parama, nauda, delikačių užduočių teikimas (nors to esama ir tarp draugų ar favoritų), bet nesama nuoširdžios draugystės ar bičiulystės bei vieno svarbiausio dėmens – bendravimo šeimomis. Iš vienos pusės galėtume teigti, kad tokį elgesį padiktavo partinė drausmė, demokratinio centralizmo principai, tačiau šie patys principai netrukdė tokiems kaip J. Novickas, J. Maniušis ar keliems kitiems siekti paramos ir karjeros remiantis patronažu iš Maskvos. Tad galima aiškiai atskirti ne vien partinę paramą ir drausmę, bet ir asmeninę paramą, ir asmeninį lojalumą.

6 schema. A. Sniečkaus ryšiai su klientais ar favoritais

Schemoje nr. 7 matomi A. Sniečkaus ryšiai su klientais bei favoritais ir šių tarpusavio ryšiai (storesnis spindulys ir didesnis apskritimas žymi stipresnį ryšį). Čia neatspindimi įtariamieji ryšiai, nes Lietuvos mastu faktiškai visi partiniai, ūkiniai ar vyriausybės kadrai buvo pažįstami, bet šioje vietoje vien pažinties deklaravimas neturi prasmės.

7 schema. A. Sniečkaus ryšiai su klientais bei favoritais ir šių tarpusavio ryšiai

Išvados

1. Po okupacijos, naujoji sovietinė administracija buvo komplektuojama visiškai šališkais, politinio favoritizmo metodais. Visų pirma veikė stiprieji, horizontalūs, ryšiai – asmeninės pažintys sutvirtintos kalėjimuose ar nelegalioje veikloje, taip pat silpnesni ryšiai – paprasta pažintis, žinojimas, kuriuos sąlygojo narystė partijoje. Ypatingą vaidmenį vaidino iš Maskvos sovietizacijos priežiūrai atsiųsti emisarai, kurie rėmėsi Kominterno turima ir per visą tarpukarį apie žmones surinkta informacija bei buvusių sovietų pasiuntinių rekomendacijomis.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui prie politinių favoritų pagrindininkų prisidėjo ir kitos lojalumą režimui išreiškusios grupės – frontininkai bei sovietiniai partizanai. Šiame periode galima išžvelgti savotišką kovą tarp požiūrio, kad gerai dirbantys nepartiniai ar buvę kitų partijų veikėjai turėtų ir toliau dirbti bei tokių veikėjų išvaymo propaguotojų, kurį laimėjo pastarieji. Nepatikimi kadrai buvo arba perkeliami į žemesnes pareigas arba išvis atleidžiami iš valdymo aparato. Tokia politika sąlygojo, kad žmonės praradę darbą ir neturėdami kito pasirinkimo kreipdavosi paramos bei pagalbos į savo draugus ar gimines. Tai dar labiau gilino nepotistines ar klientelistines tendencijas.

Tautinimo kampanija atvirai tęsėsi bent iki 1959 m. Jos metu galima pastebėti šališkumo turinio pakrypimą į tautybės pusę, tai yra žmonės darbui partiniame ar valstybiniame aparate buvo atrenkami pagal tautybę. Tai sutapo ir su tuo, kad atsirado kur kas daugiau jau sovietizuotose aukštosiose mokyklose išsilavinimą gavusių žmonių, tad režimas net ir po kritikos 1959 m., kai turėjo pripažinti, kad esama žalingų tendencijų atrenkant nomenklatūros pareigybes, galėjo tęsti lietuvių skyrimą į reikšmingas pareigas, nes galima buvo gintis jog keliami ne tiek lietuviai, kiek reikiamo išsilavinimo specialistai.

2. Protekciją, paramą, paslaugas sąlygotas kolektyvizmo jausmo ir svarbiausia asmeninio ryšio, galime stebėti analizuodami partinių bausmių skyrimo, jų poveikio silpninimo ar išvengimo peripetijas. Partinių bausmių skyrimo, jų nuėmimo bei neskyrimo atvejai parodo, kad bausmės skyrimas priklausė nuo susiklosčiusių galios svarstyklių, kurios ne visada buvo A. Sniečkaus pusėje. Svarbiausia, kad skiriant partines bausmes būta nesistemingumo, tai yra vieni veikėjai už tokį patį nusižengimą galėjo gauti bausmę ir pašalinimą iš pareigų (A. Dirsės atvejis), o kiti ne (V. Vazalinsko

atvejais), o tai rodo šališkumą dėl pažinties, artumo ar kolektyviai dengiant bendras problemas. Bandydamas parodyti, kad nesitaiksto su nusižengimais, A. Sniečkus elgėsi ryžtingai, bet aplinkybėms pasikeitus ir audrai nurimus, buvo imamasi priemonių sprendimus pakeisti, bausmes panaikinti. A. Sniečkus pats ėmėsi rašyti raštus, užtariant žmones ir padedant atsikratyti partinės bausmės įrašų, nors to galėjo nedaryti arba paskirti tą padaryti CK aparato darbuotojams. Daugeliu šių atvejų galima įrodyti gana seną šių žmonių ryšį su A. Sniečkumi per kurį nors iš tinklų, dėl ko ir buvo imamasi tokių žygių.

3. Sovietų Lietuvoje egzistavo kelios stambios grupės, kurių ryšiai mezgėsi tam tikroje veikloje. Tai pagrindiniame komunistiniame darbe, taip pat Antrojo pasaulinio karo frontuose ir partizaninėje – diversinėje veikloje užmegzti ryšiai, kurių dalis buvo pakankamai stiprūs. Visgi, ne visos šių ryšių sampynos pavadintinos tinklais, nes nevisi sugebėjo vienodai užtikrinti ryšių mobilizaciją. Antai, pagrindininkai – kaliniai ir Kominterno agentai nepaisant konkurencijos, nesutarimų ir kitokios patirties sąlygoto mąstymo, sugebėjo 1940-aisiais savo ryšius mobilizuoti ir siekti Lietuvos sovietizacijos. Tai įgalino kalėjimuose ir konspiracijos sąlygomis užsimezge pakankamai stiprūs ryšiai.

Kitų susipynusių ryšių neįmanoma pavadinti visiškai susiformavusiais tinklais. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu susipažinę ir įvairioje pusiau konspiracinėje veikloje savo ryšius patikrinę liaudininkai ar kairiųjų sluoksnių atstovai, po Lietuvos okupacijos savo ryšius išnaudojo kviesdamiesi pažįstamus kartu dirbti. Bet dauguma ryšių nutrūko, o po karo nebuvo galimybių jiems plėtoti dėl MGB persekiojimų (neįmanoma kviesti dirbti, pavojinga bendrauti). M. Gedvilas iš tarpukariu užmegztų ryšių ilgą laiką klientelinį ryšį išlaikė tik su keliais veikėjais, bet nesugebėjo mobilizuoti beveik jokios paramos, kai buvo atleistas iš pareigų 1956 metais. J. Paleckio atveju šis daugiau naudojosi savo turimu autoritetu, o stiprių klientų neturėjo.

Nei sovietiniai partizanai ar frontininkai, nei kilmės iš vieno regiono sąlygoti ryšiai nesusimobilizavo kokiam nors reikšmingam kolektyviniam veiksmui, taigi negali būti vadinami tinklais. Visgi, ryšiai buvo išnaudojami, juos stengiamasi plėtoti, tiek darbinėje plotmėje, tiek ir laisvalaikiu. Šie ryšiai pasitarnaudavo darbe betarpiškai sprendžiant įvairius klausimus, gaunant resursus, nes buvo galima apeiti subordinaciją, apsieiti be raštų rašymo ar tik parašant formalumui, taip pat reikalus sprendžiant telefono pokalbiais.

Profesinė veikla taip pat buvo palanki terpė formuoti ryšių tinklams. Agrarininkų atveju tokį galima įžvelgti tarp žemės ūkio mokslininkų, tačiau šis tinklas turėjo svarbią funkciją – reikšti pretenzijas dėl žemės ūkio padėties ir politikos esantiems valdžioje, taigi traktuotinas ne kaip paprastas tinklas, o kaip interesų grupė. Šių veiksmų, sąlygoti didelio pasitikėjimo remiantis savo profesinėmis žiniomis, kartais sukeldavo net pavojų sovietų Lietuvos administracijai. Dėl to, nuo 7-ojo deš. pr., kad galėtų stipriau ir geriau kontroliuoti žemės ūkio šaką, prižiūrėti interesų grupės įtaką, A. Sniečkus pradėjo įvesdinti daugiau jaunų ir patikrintų, be to asmeniškai pažįstamų ir lojalių veikėjų į agrarininkų lauką.

4. Įtakingiausias sovietų Lietuvoje buvo A. Sniečkaus klanas. Jis čia apibrėžiamas pagal medžioklės ratelių pasiskirstymą, artimais A. Sniečkui traktuojant tuos žmones, kurie dažnai su juo medžiojo. A. Sniečkaus ir jo aplinkos santykių negalima apibūdinti tik viršininko ir pavaldinio santykiais, bet ne visada galima jų įvardinti kaip draugų ar klientų santykio. Dar esama tarpinio varianto – asmeninių favoritų. Kadru stumdymus A. Sniečkus dažnai atlikdavo mąstydamas apie savo įtakos didinimą, tų asmenų, kuriais nepasitikėjo kontrolę, taip pat profesinių tinklų (kaip agrarininkų) kontrolę ir tai darydamas ne visada kreipė dėmesį į artimą ryšį, geriau rinkdamasis paklusnų klientą nei prieštarauti ir savarankiškiau elgtis linkusį seną pažįstamą ar draugą.

Vienas pagrindinių (plačiausių) A. Sniečkaus tikslų buvo išsilaikyti valdžioje, tad įtakos didinimas ir palanki jam artima aplinka (klanas) buvo reikalingas. Iškilus pavojui būti pašalintam iš pirmojo sekretoriaus posto 1967 m. pavasarį A. Sniečkus remiamas savo artimos aplinkos ir kai kurių pavaldinių, sugebėjo išlikti poste. Konkurentų egzistavimas bei jų ambicijų malšinimas ir skatina kalbėti ne tik apie komandą, tinklą, bet labiau susijusią aplinką – klaną, kurie turėdami artimus ryšius ne tik su A. Sniečkumi, bet ir tarpusavyje galėjo stipriau paremti savo patroną. Tuos ryšius jie stiprindavo medžioklėje, kuri suartindavo ir tuos, kurie nebuvo senai pažįstami, leisdavo jiems kreiptis asmeninių paslaugų.

5. Bene stipriausią opoziciją A. Sniečkaus klanui galėjo sudaryti antrasis sekretorius ar VKP (b) CK biuro Lietuvai pirmininkas ir juos remiantys rusakalbiai bei jų turimi ryšiai, bet tai daugiau priklausė nuo paties asmens ir jo veiklos būdo. M. Suslovas dirbdamas Lietuvoje rėmėsi instituciniais svertais ir savo autoritetu, o jį

pakeitęs V. Ščerbakovas ieškojo būdų kaip išnaudoti asmeninius ryšius ir rusiškai leidžiamo laikraščio korespondentus informacijos rinkimui ir viešinimui.

Nagrinėto antrojo sekretoriaus V. Charazovo ryšiai apėmė tiek lietuvius, tiek ir rusakalbius partinius, tad formuojant savą ratą, tautybė nebuvo lemiamas, nors ir svarbus faktorius. V. Charazovas bendravo ir rėmėsi ne tik „antraisiais asmenimis“, bet ir kai kurių rajonų, ūkių ar gamyklų vadovais, su jais medžiojo. Į medžiokles kvietė ir savo pavaldinius norėdamas tarp jų įtvirtinti ir palaikyti savo autoritetą. Visgi, stipraus ir įtakingo alternatyvaus tinklo V. Charazovas nesukūrė, negalėjo mobilizuoti paramos savam kandidatui į pirmojo sekretoriaus postą ir dėl to po A. Sniečkaus mirties turėjo atlikti respublikinės nomenklatūros apklausas dėl naujojo pirmojo sekretoriaus.

J. Maniušis nors ir neturėjo didelės paramos Lietuvoje, rėmėsi keliais įtakingais žmonėmis Maskvoje, tad galėjo sėkmingai vystyti karjerą. Ryšiai centre buvo svarbūs, juos turėjo ir stengėsi palaikyti visi funkcionieriai, taip pat darė ir A. Sniečkus. Vienas iš jo užtarėjų buvo M. Suslovas, kartais apsilankydavęs Lietuvoje ir padėdavęs sprendžiant rūpimus klausimus. Artimi draugiški santykiai siejo A. Sniečkų su SSRS maršalais, ypač I. Bagramijanu.

6. Elito ryšių žemėlapis bei ryšių pobūdis, jų mezgimo būdas sovietų Lietuvos partiniame elite A. Sniečkaus valdymo periodu skyrėsi nuo kitų SSRS atvejų (aprašytų J. Willertono). Sovietų Lietuvoje tokių galingų regioninių tinklų nebuvo. Neįsigalėjo čia ir visiškai nauda paremti klienteliniai santykiai, šalia jų atsirasdavo asmeniškės ryšys ir artumas, bet tai nemažina poveikio sistemai. Dar artimesnis ryšys sąlygojo betarpišką bendravimą, greitesnį reikalų ir klausimų išsprendimą apeinant formalias taisykles, užtikrino įvairių asmeninių paslaugų gavimą, kurios šiandien būtų pavadintos viešų ir privačių interesų painiojimu. Klaniškumas sąlygojo autoritarines vadovavimo tendencijas, uždarumą, kuris reiškė ir mąstymo konformizmą, nenešantį pažangesnių, naujesnių idėjų. Tampriai susiję veikėjai ir jų santykiai kartais panašėjo į karaliaus dvaro, kur nebelieka ribos tarp darbo ir laisvalaikio, tarp darbinio ir kitokio bendravimo. Beveik nebuvo privataus gyvenimo, nes gyvenant šalia (Vilniaus centras) ar dalinantis erdve (Turniškės) viskas buvo matoma ir net gyvenimiški pokyčiai (antros vedybos, skyrybos) turėjo būti neakivaizdžiai sankcionuotos lyderio.

Autoriaus moksliniai straipsniai / Academic publications

M. Ėmužis, Antano Sniečkaus sovietinio partinio elito klanas 1944 - 1974 metais, in: Lietuvos istorijos studijos, 2012, t. 30, pp 129-149.

M. Ėmužis, Partinės bausmės tarp klientelizmo ir kolektyvizmo sovietų Lietuvoje (XX a. 5-7 deš.). Priimta publikuoti žurnale Genocidas ir rezistencija, pasirodys šių metų pab.)

M. Ėmužis, Neįvykęs Lietuvos komunistų valymas 1944 - 1946 m.? in: Stalininis režimas Lietuvoje 1944 - 1953 metais, sud. Regina Laukaitytė, Vilnius, 2014, pp. 95-124.

Straipsniai nerecenzuojamuose kultūriniuose leidiniuose sovietikos tematika / Publications about soviet times in cultural magazines

M. Ėmužis, Kaliningrado prijungimo prie Lietuvos istorijos pėdsakais, in: Naujasis Židinys-Aidai, 2013 m. Nr. 3;

M. Ėmužis, Vienos katastrofos istorija: apie traukinio avariją Vilniuje 1945 m. sausio 12 d. in: Naujasis Židinys-Aidai, 2014 Nr. 6;

M. Ėmužis, Auf historischen Spuren über einen Anschluss des Kaliningrader Gebietes an Litauen, in: Annaberger Annalen No. 21, 2013, pp. 147-167;

M. Ėmužis, Ko nepastebėdavome valgydami sovietiniame Vilniuje? in: Prie stalo visa Lietuva, Terra Publica, 2015, pp. 176-181;

Konferencijose skaityti pranešimai / Papers in academical conferences

Konferencija „Stalinizmas Lietuvoje 1944–1953 m.: režimas ir visuomenė“, 2013 m. birželio 6 d. Lietuvos istorijos institutas. Skaitytas pranešimas „Neįvykęs Lietuvos komunistų valymas 1944 – 1946 m.“

Tarptautinis simpoziumas „Vilnius symposium on late soviet and post-soviet issues“ 2013 m. gruodžio 5-6 d. Lietuvos istorijos institute ir LR Seime. Skaitytas pranešimas: Republic First Secretary and Moscow: a Case Study of an Attempt to replace A. Snieckus in 1967.

Apie autorių.

Marius Ėmužis gimė 1987 m. Vilniuje. 1994 – 2006 metais mokėsi Vilniaus Fabijoniškių vidurinėje mokykloje. 2006 – 2010 metais mokėsi Vilniaus universiteto Istorijos fakultete, baigė istorijos bakalauro, 2010 – 2012 metais – istorijos magistro studijas (*magna cum laude* diplomas). 2012 – 2016 metais studijavo VU IF doktorantūroje, rengė disertaciją. Nuo 2012 m. dirba Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre, Specialiųjų tyrimų skyriuje.

About the author

Marius Ėmužis was born in Vilnius, Lithuania in 1987. In 1994 – 2006 studied at Vilnius Fabijoniškės secondary school. 2006 – 2010 studied at Vilnius university, faculty of history. Got a bachelor degree in history. In 2010 – 2012 studied at the same faculty, got a master's degree (*magna cum laude*) and the same year entered PhD studies. From 2012 works at Genocide and Resistance Center of Lithuania.

Elektroninis paštas / email: marius.emuzis@gmail.com